

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

03. Σχόλια για τους εμπνευσμένους λόγους (03. Udāna-
aṭṭhakathā)

3. Το κεφάλαιο για τον Νάντα (3. Nandavaggo)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

03. Σχόλια για τους εμπνευσμένους λόγους

3. Nandavaggo

1. Kammavipākajasuttavaṇṇanā

21. Nandavaggassa paṭhame aññataro bhikkhūti nāmagottena apākaṭo eko khīṇāsavabhikkhu. So kira rājagahavāsī kulaputto moggallānattherena saṃvejito saṃsāradosaṃ disvā satthu santike pabbajitvā sīlāni sodhetvā catusaccakammaṭṭhānaṃ gahetvā na cirasseva vipassanaṃ ussukkāpetvā arahattaṃ pāpuṇi. Tassa aparabhāge kharo ābādho uppajji, so paccavekkhaṇāya adhivāsento viharati. Khīṇāsavānañhi cetasaṃdukkhaṃ nāma natthi, kāyikaṃdukkhaṃ pana hotiyeva. So ekadivaṃ bhagavato dhammaṃ desentassa nātidūre tṭhāne dukkhaṃ adhivāsento pallaṅkena nisīdi. Tena vuttaṃ “bhagavato avidūre nisinno hoti”tiādi.

Tattha pallaṅkanti samantato ūrubaddhāsaṃ. Ābhujitvāti bandhitvā. Ujūṃ kāyaṃ paṇidhāyāti uparimaṃ sarīraṃ ujukaṃ tṭhapetvā aṭṭhārasa piṭṭhikaṇṭake koṭiyā koṭiṃ paṭipādetvā. Evañhi nisinnaṃ cammamamaṃsaṃhārūni na namanti, tasmā so tathā nisinno hoti. Purāṇakammavipākajanti pubbe katassa kammaṃ vipākabhāvena jātaṃ, purāṇakammavipāke vā sukhadukkhappakāre vipākavaṭṭasamudāye tadekadesabhāvena jātaṃ. Kim taṃ? Dukkhaṃ. Purāṇakammavipākajanti ca iminā tassa ābādhassa kammaṃsaṃuṭṭhānataṃ dassento opakkamikaṃ uttaraṃ paṭikkhanti. Dukkhaṃ pacurajanehi khamituṃ asakkuṇeyyaṃ. Tibbanti tikhiṇaṃ, abhibhavitvā pavattiyā bahalaṃ vā. Kharanti kakkhaṃ. Kaṭukanti asātaṃ. Adhivāsento upari vāsento sahanto khamanto.

Sato sampajānoti vedanāpariggāhakānaṃ satisampajāññānaṃ vasena satimā sampajānanto ca. Imaṃ vuttaṃ hoti - “ayaṃ vedanā nāma hutvā abhavaṭṭhena aniccā, anitṭhārammaṇādipaccaye paṭicca uppannattā paṭiccasamuppannā, uppajjitvā ekantena bhijjanasabhāvatā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā”ti vedanāya aniccatāsallakkaṇavasena satokāritāya sato, aviparītasabhāvaṃ paṭivijjhanavasena sampajāno ca hutvā. Atha vā sativapullapattiyā sabbattheva kāyavedanācittadhammesu suṭṭhu upaṭṭhitasatitāya sato, tathā paññāvepullapattiyā pariggahitasāṅkhārātāya sampajāno. Avihaññamānoti “assutavā, bhikkhave, puthujjano aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭho samāno socati kilamati paridevati urattāliṃ kandati sammohaṃ āpajjati”ti vuttanayena andhaputhujjano viya na vihaññamāno maggeneva samugghātittā cetodukkaṃ anuppādetto kevalaṃ kammavipākajaṃ sarīradukkaṃ adhivāsento samāpattiṃ samāpanno viya nisinno hoti. Addasāti taṃ āyasmantaṃ adhivāsanakantiyā tathā nisinnaṃ addakkhi.

Etamatthanti etaṃ tādissapi rogassa vejjādīhi tikicchanatthaṃ anussukkāpajjanakāraṇaṃ khīṇāsavānaṃ lokadhammehi anupalepitasāṅkhātāṃ atthaṃ sabbākārato veditvā. Imaṃ udānanti imaṃ saṅkhatadhammānaṃ yehi kehici

dukkhadhammehi avighātapattivibhāvanam udānam udānesi.

Tattha sabbakammajahassāti pahīnasabbakammassa. Aggamaggassa hi uppannakālato paṭṭhāya arahato sabbāni kusalākusalakammāni pahīnāni nāma honti paṭisandhiṃ dātum asamatthabhāvato, yato ariyamaggañānam kammakkhayakaranti vuccati. Bhikkhunoti bhinnakilesatāya bhikkhuno. Dhunamānassa pure kataṃ rajanti arahattappattito pubbe kataṃ rāgarajādimissatāya rajanti laddhanāmaṃ dukkhavedanīyaṃ kammaṃ vipākapaṭisaṃvedanena taṃ dhunantassa viddhamsentassa, arahattappattiyā parato pana sāvajjakiriyāya sambhavoyeva natthi, anavajjakiriyā ca bhavamūlassa samucchinattā samucchinnamūlatāya pupphaṃ viya phaladānasamatthatāya abhāvato kiriyamattāva hoti.

Amamassāti rūpādīsu katthaci mamanti gahaṇābhāvato amamassa mamaṅkārahitassa. Yassa hi mamaṅkāro atthi, so attasinehena vejjādīhi sarīraṃ paṭijaggāpeti. Arahā pana amamo, tasmā so sarīrajagganepi udāsīnadhātukova. Ṭhitassāti catubbidhampi oghaṃ taritvā nibbānathale ṭhitassa, paṭisandhiggahaṇavasena vā sandhāvanassa abhāvena ṭhitassa. Sekkhaputhujjanā hi kilesābhisaṅkhārānaṃ appahīnattā cutipaṭisandhivasena saṃsāre dhāvanti nāma, arahā pana tadabhāvato ṭhitoti vuccati. Atha vā dasavidhe khīṇāsavaṅkhāte ariyadhamme ṭhitassa. Tādinoti “paṭikūle appaṭikūlasaṅgī viharatī”tiādinā nayena vuttāya pañcavidhāya ariyiddhiyā aṭṭhahi lokadhammehi akampaniyāya chaḷaṅgupekkhāya ca samannāgatena iṭṭhādīsu ekasadisatāsaṅkhātena tādībhāvena tādino. Attho natthi janaṃ lapetaveti “mama bhesajjādīni karoṭhā”ti janaṃ lapitum kathetum payojanaṃ natthi sarīre nirapekkhabhāvato. Paṇḍupalāso viya hi bandhanā pavutto sayamevāyaṃ kāyo bhijjitvā patatūti khīṇāsavānaṃ ajjhāsayo. Vuttañhetam -

“Nābhikaṅkhāmi maraṇam, nābhikaṅkhāmi jīvitam;
Kālaṅca paṭikaṅkhāmi, nibbisam bhatako yathā”ti.

Atha vā yaṃkiñci nimittam dassetvā “kiṃ ayyassa icchitabba”nti janaṃ lapetave paccayehi nimantanavasena lapāpetum khīṇāsavassa attho natthi tādissassa micchājīvassa maggeneva samugghātittatī attho. Iti bhagavā “kissāyaṃ thero attano rogaṃ vejjeḥi atikicchāpetvā bhagavato avidūre nisīdatī”ti cintentānaṃ tassa atikicchāpane kāraṇam pakāsesi.

Paṭhamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Nandasuttavaṇṇanā

22. Dutīye nandoti tassa nāmaṃ. So hi cakkavattilakkhaṇūpetattā mātāpitāro saparijanaṃ sakalaṅca ñātiparivaṭṭam nandayanto jātoti “nando”ti nāmaṃ labhi. Bhagavato bhātāti bhagavato ekapituputtatāya bhātā. Na hi bhagavato sahodarā uppajjanti, tena vuttam “mātucchāputto”ti, cūḷamātuputtoti attho. Mahāpajāpatigotamiyā hi so putto. Anabhiratoti na abhirato. Brahmācariyanti brahmaṃ seṭṭham uttamaṃ cariyam ekāsaṇaṃ ekaseyyam methunaviratim. Sandhāretunti paṭhamacittato yāvacarimakacittam sammā paripuṇṇam parisuddham dhāretum pavattetum. Dutiyena cettha brahmācariyapadena maggabrahmācariyassāpi saṅgaho veditabbo. Sikkham paccakkhāyāti upasampadakāle bhikkhubhāvena saddhiṃ samādinnaṃ nibbattetabbabhāvena anuṭṭhitaṃ tividdhampi sikkham paṭikkhipitvā, vissajjetvāti attho. Hīnāyāti gihibhāvāya. Āvattissāmīti nivattissāmī.

Kasmā panāyaṃ evamārocesīti? Etthāyaṃ anupubbikathā - bhagavā pavattavaradhammacakko rājagahaṃ gantvā veļuvane viharanto “puttaṃ me ānetvā dassethā”ti suddhodanamahārājaena pesitesu sahasasahasaparivāresu dasasu dūtesu saha parivārena arahattaṃ pattesu sabbapacchā gantvā arahattappattena kāḷudāyittherena gamanakālaṃ ñatvā maggavaṇṇanaṃ vaṇṇetvā jātibhūmigamanāya yācito vīsatisahasakhiṇāsavaparivutto kapilavatthunagaraṃ gantvā ñātisamāgame pokkharavassaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā vessantarajātakaṃ kathetvā punadivase piṇḍāya pavitṭho “uttitṭhe nappamajjeyyā”ti gāthāya pitaraṃ sotāpattiphale patitṭhāpetvā nivesanaṃ gantvā “dhammañcare”ti gāthāya mahāpajāpatiṃ sotāpattiphale, rājānaṃ sakadāgāmiphale patitṭhāpesi.

Bhattakiccāvasāne pana rāhulamātugunaṃkathaṃ nissāya candakinnarījātakaṃ kathetvā tatiyadivase nandakumārassa abhisekagehappavesanavivāhamaṅgalesu vattamānesu piṇḍāya pavisitvā nandakumārassa hatthe pattaṃ datvā maṅgalaṃ vatvā utṭhāyāsanaṃ pakkamanto kumārassa hatthato pattaṃ na gaṇhi. Sopi tathāgate gāravena “pattaṃ te, bhante, gaṇhathā”ti vattuṃ nāsakkihi. Evaṃ pana cintesi, “sopānasīse pattaṃ gaṇhissatī”ti, satthā tasmim ṭhāne na gaṇhi. Itaro “sopānamūle gaṇhissatī”ti cintesi, satthā tatthapi na gaṇhi. Itaro “rājaṅgaṇe gaṇhissatī”ti cintesi, satthā tatthapi na gaṇhi. Kumāro nivattitukāmo anicchāya gacchanto gāravena “pattaṃ gaṇhathā”ti vattuṃ na sakkoti, “idha gaṇhissati, ettha gaṇhissatī”ti cintento gacchati.

Tasmim khaṇe janapadakalyāṇiyā ācikkhiṃsu, “ayye bhagavā, nandarājānaṃ gahetvā gacchati, tumhehi vinā karissatī”ti. Sā udakabindūhi paggharantehi aḍḍhullikhitehi kesehi vegena pāsādaṃ āruya sīhapañjaradvāre ṭhatvā “tuvaṭaṃ kho, ayyaputta, āgaccheyyāsī”ti āha. Taṃ tassā vacanaṃ tassa hadaye tiriyaṃ patitvā viya ṭhitaṃ. Satthāpissa hatthato pattaṃ aggahetvāva taṃ vihāraṃ netvā “pabbajissasi nandā”ti āha. So buddhagāravena “na pabbajissāmī”ti avatvā, “āma, pabbajissāmī”ti āha. Satthā tena hi nandaṃ pabbājethāti kapilavatthupuraṃ gantvā tatiyadivase taṃ pabbājesi. Sattame divase mātara alaṅkaritvā pesitaṃ “dāyajjaṃ me, samaṇa, dehi”ti vatvā attanā saddhiṃ āramāgataṃ rāhulakumāraṃ pabbājesi. Punekadivasam mahādharmapālajātakaṃ kathetvā rājānaṃ anāgāmiphale patitṭhāpesi.

Iti bhagavā mahāpajāpatiṃ sotāpattiphale, pitaraṃ tīsu phalesu patitṭhāpetvā bhikkhusaṅghaparivuto punadeva rājagahaṃ gantvā tato anāthapiṇḍikena sāvatthiṃ āgamanatthāya gahitapaṭiñño niṭṭhite jetavanamahāvihāre tattha gantvā vāsaṃ kappesi. Evaṃ satthari jetavane viharante āyasmā nando attano anicchāya pabbajito kāmesu anādīnavadassāvī janapadakalyāṇiyā vuttavacanamanussaranto ukkaṇṭhito hutvā bhikkhūnaṃ attano anabhiratiṃ ārocesi. Tena vuttaṃ “tena kho pana samayena āyasmā nando...pe... hīnāyāvattissāmī”ti.

Kasmā pana naṃ bhagavā evaṃ pabbājesīti? “Puretameva ādīnavaṃ dassetvā kāmehi naṃ vivecetum na sakkā, pabbājetvā pana upāyena tato vivecetvā uparivisesaṃ nibbattessāmī”ti veneyyadamanakusalo satthā evaṃ naṃ paṭhamam pabbājesi.

Sākiyāṇīti sakyaṛājadhītā. Janapadakalyāṇīti janapadamhi kalyāṇī rūpena uttamā chasārīradosarahitā, pañcakalyāṇasamannāgatā. Sā hi yasmā nātidiḅhā nātirassā nātikisā nātithūlā nātikāḷikā naccodātā atikkantā mānusakavaṇṇaṃ appattā

dibbavaṇṇaṃ, tasmā chasārīradosarahitā. Chavikalyāṇaṃ maṃsakalyāṇaṃ nakhakalyāṇaṃ aṭṭhikalyāṇaṃ vayakalyāṇanti imehi pañcahi kalyāṇehi samannāgatā.

Tattha attano sarīrobhāsenā dasadvādasahatthe ṭhāne ālokaṃ karoti, piyaṅgusamā vā suvaṇṇasamā vā hoti, ayamassā chavikalyāṇatā. Cattāro panassā hatthapādā mukhapariyosānañca lākhārasaparikkammaṃ viya rattapavāḷarattakambalena sadisaṃ hoti, ayamassā maṃsakalyāṇatā. Vīsati nakhapattāni maṃsato amuttaṭṭhāne lākhārasaparikkatāni viya muttaṭṭhāne khīradhārāsadisāni honti, ayamassā nakhakalyāṇatā. Dvattiṃsadantā suphusitā parisuddhapavāḷapantisadisā vajirapantī viya khāyanti, ayamassā aṭṭhikalyāṇatā. Vīsativassasatikāpi samānā soḷasavassuddesikā viya hoti nippalitā, ayamassā vayakalyāṇatā. Sundarī ca hoti evarūpaṇasamannāgatā, tena vuttaṃ “janapadakalyāṇī”ti.

Gharā nikkhamantassāti anādare sāmivacanaṃ, gharato nikkhamatoti attho. “Gharā nikkhamanta”ntipi paṭhanti. Upaḍḍhullikkhitehi kesehīti itthambhūtalakkhaṇe karaṇavacanaṃ, vipakatullikkhitehi kesehi upalakkhitāti attho. “Aḍḍhullikkhitehī”tipi paṭhanti. Ullikhananti ca phaṇakādīhi kesasaṇṭhāpanaṃ, “aḍḍhakāravidhāna”ntipi vadanti. Apaloketvāti sineharasavipphārasaṃsūcakena aḍḍhakkhinā ābandhantī viya oloketvā. Maṃ, bhanteti pubbepe “ma”nti vatvā ukkaṇṭhākulacittatāya puna “maṃ etadavocā”ti āha. Tuvaṇṭanti sīghaṃ. Tamanussaramānoti taṃ tassā vacanaṃ, taṃ vā tassā ākārasahitaṃ vacanaṃ anussaranto.

Bhagavā tassa vacanaṃ sutvā “upāyenassa rāgaṃ vūpasameṣṣāmī”ti iddhibalena naṃ tāvatīṃsabhavanaṃ nento antarāmagge ekasmiṃ jhāmakhette jhāmakkhānumatthake nisinnaṃ chinnakaṇṇanāsānaṅgutthaṃ ekaṃ paluṭṭhamakkaṭṭiṃ dassetvā tāvatīṃsabhavanaṃ nesi. Pāḷiyaṃ pana ekakkhaṇeṇeva satthārā tāvatīṃsabhavanaṃ gataṃ viya vuttaṃ, taṃ gamanaṃ avatvā tāvatīṃsabhavanaṃ sandhāya vuttaṃ. Gacchantoyeva hi bhagavā āyasmato nandassa antarāmagge taṃ paluṭṭhamakkaṭṭiṃ dasseti. Yadi evaṃ kathaṃ samiñjanādinidassanaṃ? Taṃ antaradhānanidassananti gahetabbaṃ. Evaṃ satthā taṃ tāvatīṃsabhavanaṃ netvā sakkassa devarañño upaṭṭhānaṃ āgatāni kakuṭapādāni pañca accharāsātāni attānaṃ vanditvā ṭhitāni dassetvā janapadakalyāṇiyā tasmaṃ pañcannaṃ accharāsātānaṃ rūpasampattiṃ paṭicca visesaṃ pucchi. Tena vuttaṃ - “atha kho bhagavā āyasmantaṃ nandaṃ bāhāyaṃ gahetvā...pe... kakuṭapādānī”ti.

Tattha bāhāyaṃ gahetvāti bāhumhi gahetvā viya. Bhagavā hi tadā tādisaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkhāresi, yathā āyasmā nando bhuje gahetvā bhagavatā nīyamāno viya ahoṣi. Tattha ca bhagavatā sace tassa āyasmato tāvatīṃsadevalokassa dassanaṃ pavesanameva vā icchitaṃ siyā, yathānisinnasseva tassa taṃ devalokaṃ dasseyya lokavivaraṇiddhikāle viya, tameva vā iddhiyā tattha peseyya. Yasmā panassa dibbattabhāvato manussattabhāvassa yo nihīnājigucchaniyabhāvo, tassa sukhaggahaṇatthaṃ antarāmagge taṃ makkaṭṭiṃ dassetukāmo, devalokasirivibhavasampattiyo ca ogāhetvā dassetukāmo ahoṣi, tasmā taṃ gahetvā tattha nesi. Evañhissa tadatthaṃ brahmacariyavāse visesato abhirati bhavissatīti.

Kakuṭṭapādānīti rattavaṇṇatāya pārāvatasadisapādāni. Tā kira sabbāpi kassapassa bhagavato sāvakānaṃ pādamakkhanateladānena tādisā sukumārapādā ahesuṃ. Passasi noti passasi nu. Abhirūpatarāti visiṭṭharūpatarā. Dassanīyatarāti divasampi passantānaṃ atittikaraṇaṭṭhena passitabbatarā. Pāsādikatarāti sabbāvayavasobhāya samantato pasādāvahatarā.

Kasmā pana bhagavā avassutacittam āyasmantaṃ nandaṃ accharāyo olokāpesi? Sukhenevassa kilese nīharituṃ. Yathā hi kusalo vejjo ussannadosaṃ puggalaṃ tikicchanto sinehapānādīnā paṭhamam dose ukkiledetvā pacchā vamanavirecanehi sammadeva nīharāpeti, evaṃ vineyyadamanakusalo bhagavā ussannarāgaṃ āyasmantaṃ nandaṃ devaccharāyo dassetvā ukkiledesi ariyamaggabhesajjena anavasesato nīharitukāmoti veditabbaṃ.

Paluṭṭhamakkaṭṭi jhāmaṅgapaccaṅgamakkaṭṭi. Evameva khoti yathā sā, bhante, tumhehi mayhaṃ dassitā chinnakaṇṇanāsā paluṭṭhamakkaṭṭi janapadakalyāṇiṃ upādāya, evameva janapadakalyāṇi imāni pañca accharāsatāni upādāyāti attho. Pañcannaṃ accharāsatānanti upayoge sāmivacanaṃ, pañca accharāsatānīti attho. Avayavasambandhe vā etaṃ sāmivacanaṃ, tena pañcannaṃ accharāsatānaṃ rūpasampattiṃ upanidhāyāti adhippāyo. Upanidhāyāti ca samīpe ṭhapetvā, upādāyāti attho. Saṅkhyanti itthīti gaṇanaṃ. Kalabhāganti kalāyapi bhāgaṃ, ekaṃ soḷasakoṭṭhāse katvā tato ekakoṭṭhāsaṃ gahetvā soḷasadhā gaṇite tattha yo ekeko koṭṭhāso, so kalabhāgoti adhippeto, tampi kalabhāgaṃ na upetīti vadati. Upanidhinti “imāya ayaṃ sadisī”ti upamābhāvena gahetvā samīpe ṭhapanampi.

Yatthāyaṃ anabhirato, taṃ brahmacariyaṃ pubbe vuttaṃ pākaṭaṅcāti taṃ anāmasitvā tattha abhiratiyaṃ ādarajananatthaṃ abhirama, nanda, abhirama, nandā”ti āmedītavasena vuttaṃ. Ahaṃ te pāṭibhogoti kasmā bhagavā tassa brahmacariyavāsaṃ icchanto abrahmacariyavāsassa pāṭibhogaṃ upagañchi? Yatthassa ārammaṇe rāgo dāḷhaṃ nipati, taṃ āgantukārammaṇe saṅkāmenvā sukhena sakkā jāhāpetunti pāṭibhogaṃ upagañchi. Anupubbikathāyaṃ saggakathā imassa atthassa nidassanaṃ.

Assosunti kathamassosum? Bhagavā hi tadā āyasmante nande vuttaṃ dassetvā attano divāṭṭhānaṃ gate upaṭṭhānaṃ āgatānaṃ bhikkhūnaṃ taṃ pavattiṃ kathetvā yathā nāma kusalo puriso anikkhantaṃ āṇiṃ aññāya āṇiyā nīharitvā puna taṃ hatthādīhi saṅcāletvā apaneti, evameva āciṇṇavisaye tassa rāgaṃ āgantukavisayena nīharitvā puna tadapi brahmacariyamaggahetuṃ katvā apanetukāmo “etha tumhe, bhikkhave, nandaṃ bhikkhuṃ bhatakavādena ca upakkitaṃ bhatakavādena ca samudācarathā”ti āṇāpesi, evaṃ bhikkhū assosum. Keci pana “bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisāṅkhāresi, yathā te bhikkhū tamatthaṃ jāniṃsū”ti vadanti.

Bhatakavādenāti bhatakoti vādena. Yo hi bhatiyā kammaṃ karoti, so bhatakoti vuccati, ayampi āyasmā accharāsam bhoganimittaṃ brahmacariyaṃ caranto bhatako viya hotīti vuttaṃ “bhatakavādenā”ti. Upakkitaṃ bhatakavādenāti yo kahāpaṇādīhi kiñci kiṇāti, so upakkitaṃ vuccati, ayampi āyasmā accharānaṃ hetu attano brahmacariyaṃ kiṇāti, tasmā “upakkitaṃ”ti evaṃ vacanena. Atha vā bhagavato āṇāya accharāsam bhogasaṅkhātāya bhatiyā brahmacariyavāsasaṅkhātāṃ jīvitaṃ pavattento tāya bhatiyā yāpane bhagavatā bhariyamāno viya hotīti “bhatako”ti

vutto, tathā accharāsambhogasaṅkhātāṃ vikkayaṃ ādātabbaṃ katvā bhagavato āṇattiyaṃ tiṭṭhanto tena vikkayena bhagavatā upakkito viya hotīti vuttaṃ “upakkitako”ti.

Aṭṭiyamānoti pīliyamāno dukkhāpiyamāno. Harāyamānoti lajjamāno. Jigucchamānoti pāṭikulyato dahanto. Ekoti asahāyo. Vūpakaṭṭhoti vatthukāmehi kilesakāmehi ca kāyena ceva cittaṇa ca vūpakaṭṭho. Appamattoti kammaṭṭhāne satim avijahanto. Ātāpīti kāyikacetasikavīriyātāpena ātāpavā, ātāpeti kileseti ātāpo, vīriyaṃ. Pahitattoti kāye ca jīvite ca anapekkhatāya pesitatto vissaṭṭhaattabhāvo, nibbāne vā pesitacitto. Na cirassevāti kammaṭṭhānārambhato na cireneva. Yassatthāyāti yassa atthāya. Kulaputtāti duvidhā kulaputtā jātikulaputtā ca ācārakulaputtā ca, ayaṃ pana ubhayathāpi kulaputto. Sammadevāti hetunā ca kāraṇena ca. Agārasmāti gharato. Anagāriyanti pabbajjaṃ. Kasivaṇijjādikammañhi agārassa hitanti agāriyaṃ nāma, taṃ ettha natthīti pabbajjā anagāriyāti vuccati. Pabbajantīti upagacchanti. Tadanuttaranti taṃ anuttaraṃ. Brahmācariyapariyosānanti maggabrahmācariyassa pariyoṣānabhūtaṃ arahattaphalaṃ. Tassa hi atthāya kulaputtā idha pabbajanti. Diṭṭheva dhammeti tasmimyeva attabhāve. Sayāṃ abhiññā sacchikatvāti attanāyeva paññāya paccakkhaṃ katvā, aparappaccayena ñatvāti attho. Upasampajja vihāsīti pāpuṇitvā sampādetvā vā vihāsi. Evaṃ viharantova khīṇā jāti...pe... abbhaññāsīti. Iminā assa paccavekkhaṇabhūmi dassitā.

Tattha khīṇā jātīti na tāvassa atītā jāti khīṇā pubbeva khīṇattā, na anāgatā anāgatattā eva, na paccuppannā vijjamānattā. Maggassa pana abhāvitattā yā ekacatupaṇcavokārabhavesu ekacatupaṇcakkhandhappabhedā jāti uppajjeyya, sā maggassa bhāvitattā anuppādadhammataṃ āpajjanena khīṇā. Taṃ so maggabhāvanāya pahīnakilese paccavekkhitvā kilesābhāvena vijjamānampi kammaṃ āyatim appaṭisandhikaṃ hotīti jānanena abbhaññāsi. Vusitanti vutthaṃ parivutthaṃ kataṃ caritaṃ, niṭṭhāpitanti attho. Brahmācariyanti maggabrahmācariyaṃ. Puthujjanakalyāṇakena hi saddhim satta sekkhā brahmācariyavāsaṃ vasanti nāma, khīṇāsavo vutthavāso, tasmā so attano brahmācariyavāsaṃ paccavekkhanto “vusitaṃ brahmācariya”nti abbhaññāsi. Kataṃ karaṇīyanti catūsu saccesu catūhi maggehi pariññāpahānasacchikiriyābhāvanāvasena soḷasavidhampi kiccaṃ niṭṭhāpitaṃ. Puthujjanakalyāṇakādayo hi taṃ kiccaṃ karonti nāma, khīṇāsavo katakaraṇīyo, tasmā so attano karaṇīyaṃ paccavekkhanto “kataṃ karaṇīya”nti abbhaññāsi. Nāparaṃ itthattāyāti “idāni puna itthabhāvāya evaṃ soḷasakiccabhāvāya kilesakkhayāya vā maggabhāvanāya kiccaṃ me natthī”ti abbhaññāsi. Nāparaṃ itthattāyāti vā “itthabhāvato imasmā evaṃpakārā vattamānakkhandhasantānā aparaṃ khandhasantānaṃ mayhaṃ natthi, ime pana pañcakkhandhā pariññātā tiṭṭhanti chinnaṃulakā viya rukkhā, te carimakacittanīrodhena anupādāno viya jātavedo nibbāyissanti, apaṇṇattikabhāvaṃ gamissantī”ti abbhaññāsi. Aññataroti eko. Arahātanti bhagavato sāvakānaṃ arahantānaṃ abbhantaro eko mahāsāvako ahoṣīti attho.

Aññatarā devatāti adhigatamaggā ekā brahmādevatā. Sā hi sayāṃ asekkhattā asekkhavisayaṃ abbhaññāsi. Sekkhā hi taṃ taṃ sekkhavisayaṃ, puthujjanā ca attano puthujjanavisayameva jānanti. Abhikkantāya rattiyāti parikkhīṇāya rattiyā, majjhimaṃmeti attho. Abhikkantavaṇṇāti atiuttamavaṇṇā. Kevalakappanti

anavasesena samantato. Obhāsetvāti attano pabhāya cando viya sūriyo viya ca jetavanam ekobhāsam katvā. Tenupasaṅkamīti āyasmato nandassa arahattappattiṃ viditvā pītisomanassajātā “taṃ bhagavato paṭivedessāmī”ti upasaṅkami.

Āsavānaṃ khayāti ettha āsavantīti āsavā, cakkhudvārādīhi pavattantīti attho. Atha vā āgotrabhuṃ ābhavaggaṃ vā savantīti āsavā, ete dhamme etaṅca okāsaṃ anto karitvā pavattantīti attho. Cirapārīvāsiyaṭṭhena madirādiāsavā viyāti āsavā. “Purimā, bhikkhave, koṭi na paññāyati avijjāyā”tiādivacanehi nesaṃ cirapārīvāsiyatā veditabbā. Atha vā āyataṃ saṃsāradukkhaṃ savanti pasavantītipi, āsavā. Purimo cettha attho kilesesu yujjati, pacchimo kammepi. Na kevalaṅca kammakilesā eva āsavā, atha kho nānappakārā upaddavāpi. Tathā hi “nāhaṃ, cunda, diṭṭhadhammikānaṃyeva āsavānaṃ saṃvarāya dhammaṃ desemi”ti ettha vivādamūlabhūtā kilesā āsavāti āgatā.

“Yena devūpapatyassa, gandhabbo vā vihaṅgamo;
Yakkhattaṃ yena gaccheyya, manussattaṅca abbaje;
Te mayhaṃ āsavā khīṇā, viddhastā vinalīkatā”ti. -

Ettha tebhūmikaṃ kammaṃ avasesā ca akusalā dhammā āsavāti āgatā.
“Diṭṭhadhammikānaṃ āsavānaṃ saṃvarāya, samparāyikānaṃ āsavānaṃ paṭighātāyā”ti parūpaghātavippaṭisāravadhabandhādayo ceva apāyadukkhabhūtā ca nānappakārā upaddavā.

Te panete āsavā vinaye - “diṭṭhadhammikānaṃ āsavānaṃ saṃvarāya samparāyikānaṃ āsavānaṃ paṭighātāyā”ti dvidhā āgatā. Saḷāyatane “tayome, āvuso, āsavā - kāmāsavo, bhavāsavo, avijjāsavo”ti tidhā āgatā, tathā aññesu ca suttantesu. Abhidhamme teyeva diṭṭhāsavena saddhiṃ catudhā āgatā. Nibbedhikapariyāye “atthi, bhikkhave, āsavā nirayagāminiyā”tiādinā pañcadhā āgatā. Chakkanipāte “atthi, bhikkhave, āsavā saṃvarāya pahātābbā”tiādinā nayena chadhā āgatā. Sabbāsavapariyāye teyeva dassanapahātābbhehi saddhiṃ sattadhā āgatā. Idha pana abhidhammanayena cattāro āsavā veditabbā.

Khayāti ettha pana “yo āsavānaṃ khayō bhedo paribhedo”tiādīsu āsavānaṃ sarasabhedo āsavakkhayoti vutto. “Jānato ahaṃ, bhikkhave, passato āsavānaṃ khayam vadāmī”tiādīsu āsavānaṃ āyatim anuppādo āsavakkhayoti vutto.

“Sekkhaṃ sikkhamānassa, ujumaggānusārino;
Khayasmim paṭhamam ñāṇam, tato aññā anantarā”ti. -

Ādīsu maggo āsavakkhayoti vutto. “Āsavānaṃ khayā samaṇo hotī”tiādīsu phalaṃ.

“Paravajjānupassissa, niccam ujjhānasaññino;
Āsavā tassa vaḍḍhanti, ārā so āsavakkhayā”ti. -

Ādīsu nibbānaṃ. Idha pana āsavānaṃ accantakhayo anuppādo vā maggo vā “āsavānaṃ khayō”ti vutto.

Anāsavanti paṭipassaddhivasena sabbaso pahīnāsavaṃ. Cetovimuttinti arahattaphalasamādhim. Paññāvimuttinti arahattaphalapaññaṃ. Ubhayavacanaṃ magge viya phalepi samathavipassanānaṃ yuganandhabhāvadassanattaṃ. Ñāṇanti sabbaññutaññāṇaṃ. Devatāya vacanasamanantameva “kathaṃ nu kho”ti āvajjentassa bhagavato ñāṇaṃ uppajji “nandena arahattaṃ sacchikata”nti. So hi

āyasmā sahāyabhikkhūhi tathā uppaṇḍiyamāno “bhāriyaṃ vata mayā kataṃ, yohaṃ evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā accharānaṃ paṭilābhāya satthāraṃ pāṭibhogāṃ akāsi”nti uppannasamvego hirottappaṃ paccupaṭṭhapetvā ghaṭento vāyamanto arahattaṃ patvā cintesi - “yaṃnūnāhaṃ bhagavantaṃ etasmā paṭissavā moceyya”nti. So bhagavantaṃ upasaṅkamitvā attano adhippāyaṃ satthu ārocesi. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmā nando...pe... etasmā paṭissavā”ti. Tattha paṭissavāti pāṭibhogappaṭissavā, “accharānaṃ paṭilābhāya ahaṃ paṭibhūto”ti paṭiññāya.

Athassa bhagavā “yasmā tayā aññā ārādhitāti ñātametaṃ mayā, devatāpi me ārocesi, tasmā nāhaṃ paṭissavā idāni mocetabbo arahattappattiyāva mocitattā”ti āha. Tena vuttaṃ “yadeva kho te nandā”tiādi. Tattha yadevāti yadā eva. Teti tava. Muttoti pamutto. Idaṃ vuttaṃ hoti - yasmiṃyeva kāle āsavehi tava cittaṃ vimuttaṃ, atha anantamevāhaṃ tato pāṭibhogato muttoti.

Sopi āyasmā vipassanākāleyeva “yadevāhaṃ indriyāsaṃvaram nissāya imaṃ vippekāraṃ patto, tameva suṭṭhu niggahessāmī”ti ussāhajāto balavahirottappo tattha ca katādhikārattā indriyasaṃvare ukkaṭṭhapaṭipadampi agamāsi. Vuttañhetam -

“Sace, bhikkhave, nandassa puratthimā disā āloketabbā hoti, sabbaṃ cetaso samannāharitvā nando puratthimaṃ disaṃ āloketi ‘evaṃ me puratthimaṃ disaṃ ālokeyato na abhiijhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyu’nti, itiha tattha sampajāno hoti.

“Sace, bhikkhave, nandassa pacchimā...pe... uttarā... dakkhiṇā... uddham... adho... anudisā āloketabbā hoti, sabbaṃ cetaso samannāharitvā nando anudisaṃ āloketi ‘evaṃ me...pe... sampajāno hoti’”ti.

Teneva taṃ āyasmantaṃ satthā “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ indriyesu guttadvārānaṃ yadidaṃ nando”ti etadagge ṭhapesi.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ āyasmato nandassa sabbāsava khepetvā sukhādīsu tādibhāvappattisaṅkhātāṃ atthaṃ sabbākārato viditvā. Imaṃ udānanti tadatthavibhāvanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha yassa nittiṇṇo paṅkoti yena ariyapuggalena ariyamaggasetunā sabbo diṭṭhipaṅko saṃsārapaṅko eva vā nibbānapāragamanena tiṇṇo. Maddito kāmakaṇḍakoti yena sattānaṃ vijjhanato. “Kāmakaṇḍako”ti laddhanāmo sabbo kilesakāmo sabbo kāmavisūko aggañāṇadaṇḍena maddito bhaggo anavasesato mathito. Mohakkhayaṃ anuppattoti evaṃbhūto ca dukkhādivisayassa sabbassa sammohassa khepanena mohakkhayaṃ patto, arahattaphalaṃ nibbānañca anuppatto. Sukhadukkhesu na vedhatī sa bhikkhūti so bhinnakilesa bhikkhu iṭṭhārammaṇasamāyogato uppannesu sukhesu aniṭṭhārammaṇasamāyogato uppannesu dukkhesu ca na vedhati na kampati, taṃ nimittaṃ cittavikāraṃ nāpajjati. “Sukhadukkhesū”ti ca desanāmatthaṃ, sabbesupi lokadhammesu na vedhatīti veditabbaṃ.

Dutiyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Yasojasuttavaṇṇanā

23. Tatiye yasojappamukhānīti ettha yasojoti tassa therassa nāmaṃ, taṃ pubbaṅgamaṃ katvā pabbajitattā vicaraṇato ca tāni pañca bhikkhusatāni “yasojappamukhānī”ti vuttāni.

Tesaṃ ayaṃ pubbayogo - atīte kira kassapadasabalassa sāsane aññataro bhikkhu ārañṇako araṇṇe piṭṭhipāsāṇe katapaṇṇakuṭiyaṃ viharati. Tasmiṃca samaye pañcasatā corā gāmaghātakādīni katvā corikāya jīvantā corakammaṃ katvā janapadamanussehi anubaddhā palāyamānā araṇṇaṃ pavisitvā tattha kiñci gahaṇaṃ vā paṭisaraṇaṃ vā apassantā avidūre taṃ bhikkhuṃ pāsāṇe nisinnaṃ disvā vanditvā taṃ pavattiṃ ācikkhitvā “amhākaṃ, bhante, paṭisaraṇaṃ hothā”ti yāciṃsu. Thero “tumhākaṃ sīlasadisamaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, sabbe pañca sīlāni samādiyathā”ti āha. Te “sādhū”ti sampaṭicchitvā sīlāni samādiyīṃsu. Thero “tumhe idāni sīlesu patitṭhitā, attano jīvitaṃ vināsayantesupi mā maṇaṃ padosayitthā”ti kakacūpamavidhiṃ ācikkhi. Te “sādhū”ti sampaṭicchīṃsu. Atha te jānapadā taṃ sampattā ito cito ca gavesantā te core disvā sabbeva jīvītā voropesuṃ. Te tesu manopadosamattampi akatvā akkhaṇḍasīlā kālaṃ katvā kāmāvacaradevesu nibbattiṃsu. Tesu jeṭṭhacoro jeṭṭhadevaputto ahosi, itare tasseva parivārā.

Te aparāparaṃ saṃsarantā ekaṃ buddhantaṃ devaloke khepetvā amhākaṃ bhagavato kāle devalokato cavitvā jeṭṭhadevaputto sāvattinagaradvāre kevaṭṭagāme pañcasatakulagāmajeṭṭhakassa kevaṭṭassa putto hutvā nibbatti, yasojotissa nāmaṃ akaṃsu. Itarepi avasesakevaṭṭānaṃ puttā hutvā nibbattiṃsu. Te pubbasannivāsena sabbehi saḥāyakā hutvā sahaṃsaṃsukīlitaṃ kīlantaṃ anupubbena vayappattā ahesuṃ, yasojo tesaṃ aggo ahosi. Te sabbeva ekato hutvā jālāni gahetvā naditaḷākādīsū macche bandhantā vicaranti.

Athekadivasamaṃ aciravatiyā nadiyā jāle khitte suvaṇṇavaṇṇo maccho antojāle pāvīsi. Taṃ disvā sabbehi kevaṭṭā “amhākaṃ puttā macche bandhantā suvaṇṇavaṇṇaṃ macchaṃ bandhiṃsū”ti haṭṭhatuṭṭhā ahesuṃ. Atha te pañcasatāpi saḥāyakā macchaṃ nāvāya pakkipitvā nāvaṃ ukkipitvā rañño dassesuṃ. Rājā taṃ disvā “bhagavā etassa suvaṇṇavaṇṇakāraṇaṃ jānissatī”ti macchaṃ gāhāpetvā bhagavato dassesi. Satthā “ayaṃ kassapasammāsambuddhassa sāsane osakkamāne pabbajitvā micchā paṭipajjanto sāsanaṃ osakkāpetvā niraye nibbatto ekaṃ buddhantaṃ niraye paccitvā tato cuto aciravatiyaṃ maccho hutvā nibbatto”ti vatvā tassa mātubhaginīnaṃca niraye nibbattabhāvaṃ, tassa bhātikattherassa parinibbutabhāvaṃca teneva kathāpetvā imissā aṭṭhuppattiyā kapilasuttaṃ desesi.

Satthu desanaṃ sutvā te pañcasatā kevaṭṭaputtā saṃvegajātā hutvā bhagavato santike pabbajitvā, upasampannā hutvā vivekavāsaṃ vasantā bhagavantaṃ dassanāya āgamaṃsu. Tena vuttaṃ - “tena kho pana samayena yasojappamukhāni pañcamattāni bhikkhusatāni”tiādi.

Tattha tedhāti te idha. Nevāsikehīti nibaddhavāsaṃ vasamānehi. Paṭisammodamānāti nevāsikabhikkhūhi “kaccāvuso, khamanīya”ntiādinā paṭisanthāravasena sammodanāya katvā “āmāvuso, khamanīya”ntiādinā, puna sammodamānā tehi saddhiṃ samappavattamodā. Senāsanāni paññāpayamānāti ācariyupajjhāyānaṃ attano ca pāpuṇakāni senāsanāni pucchitvā tehi nevāsikehi tesaṃ “idaṃ tumhākaṃ ācariyānaṃ, idaṃ tumhākaṃ upajjhāyānaṃ, idaṃ tumhākaṃ pāpuṇāti”ti senāsanāni

saṃvidhāpetvā attanā ca tattha gantvā, dvārakavāṭāni vivarivā,
mañcapīṭhakaṭasārakādīni nīharitvā papphoṭetvā yathāṭṭhānaṃ ṭhapanādivasena
paññāpentā ca.

Pattacīvarāni paṭisāmayamānāti, “bhante, imaṃ me pattam ṭhapetha, idaṃ cīvaram,
idaṃ thālakaṃ, idaṃ udakatumbaṃ, idaṃ me kattarayaṭṭhi”nti evaṃ
samaṇaparikkhāraṃ saṃgopayamānā. Uccāsaddā mahāsaddāti uddham gataṭṭhena
ucco saddo yesante uccāsaddā akārassa ākāraṃ katvā. Samantato patthaṭṭhena
mahanto saddo yesante mahāsaddā. Kevaṭṭā maññe macchavilopeti kevaṭṭā viya
macchavilumpane. Yathā nāma kevaṭṭā uduke vaṭṭanato macchaggahaṇattham
pavattanato “kevaṭṭā”ti laddhanāmā macchabandhā macchaggahaṇattham jale
jālaṃ pakkhipitvā “paviṭṭho na paviṭṭho, gahito na gahito”tiādīnā
uccāsaddamahāsaddā honti. Yathā ca te macchapacchiādīni ṭhapitaṭṭhāne mahājane
gantvā “mayham ekaṃ maccham detha, mayham ekaṃ macchaphālaṃ detha,
amukassa dinno mahanto, mayham khuddako”tiādīni vatvā vilumpamāne tesam
paṭisedhanādivasena uccāsaddamahāsaddā ca honti, evamete bhikkhūti dasseti.
Teteti te ete. Kiṃnūti kissa nu, kimattham nūti attho. Temeti te ime. Paṇāmemīti
nīharāmi. Voti tumhe. Na vo mama santike vatthabbanti tumhehi mayham santike na
vasitabbaṃ. Ye tumhe mādisassa buddhassa vasanaṭṭhānaṃ āgantvā evaṃ
mahāsaddaṃ karoṭha, attano dhammatāya vasantā kiṃ nāma sārappaṃ karissatha,
tumhādisānaṃ mama santike vasanakiccaṃ natthīti dīpeti. Evaṃ paṇāmitesu ca
bhagavatā tesu ekabhikkhupi “bhagavā tumhe mahāsaddamattakena amhe
paṇāmethā”ti vā aññaṃ vā kiñci paṭivacanaṃ avatvā buddhagāravena sabbe
bhagavato vacanaṃ sampāṭicchanta “evaṃ, bhante”ti vatvā nikkhamiṃsu. Evaṃ
pana tesam ahosi “mayam satthāraṃ passissāma, dhammaṃ sossāma, satthu
santike vasissāmāti āgatā, evarūpassa pana garuno satthu santikaṃ āgantvā
mahāsaddaṃ karimhā, amhākameva dosoyaṃ, paṇāmitamhā tato, na laddham
satthu santike vatthum, samantapāsādikaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ oloketum,
madhurassarena desitaṃ dhammaṃ sotu”nti. Te balavadomanassajāta hutvā
pakkamiṃsu.

Saṃsāmetvāti suguttaṃ katvā. Vajjīti evaṃnāmako janapado, vajjī nāma jānapadino
rājakumārā, tesam nivāso ekopi janapado ruḥhīvasena “vajjī”tveva vuccati. Tena
vuttaṃ “vajjīsū”ti. Vaggumudāti evaṃnāma lokassa puññasammatā ekā nadī.
“Vaggamudā”tipi pāṭho. Atthakāmenāti kiñci payojanaṃ anapekkhitvā atthameva
icchantena. Hitesināti attham icchantena, “kinti me sāvaka vaṭṭadukkhā
parimucceyyu”nti tassa atthasaṅkhātassa atthassa vā hetubhūṭassa hitassa
esanasīlena. Tato eva attano sarīrakhedaṃ agaṇetvā dūrepi veneyyasantikaṃ gantvā
anukampanato anukampakena. Tameva anukampaṃ upādāya mayaṃ paṇāmitā, na
attano veyyāvaccādipaccāsīyā. Yasmā dhammagaruno buddhā bhagavanto
sammāpaṭipattiyāva pūjetabbā, ye uccāsaddakaraṇamattepi paṇāmenti, tasmā
handā mayaṃ, āvuso, tathā vihāraṃ kappema sabbattha satisampajāññayogena
apaṇṇakappaṭipadaṃ pūrentā yathāgahitakammaṭṭhānaṃ matthakaṃ pāpentā
catuiriyaṭṭhavihāraṃ kappema viharāma. Yathā no viharatanti yathā amhesu
viharantesu, bhagavā attamano assa, sammāpaṭipattiyā pūjāya ārādhito bhavēyyāti
attho.

Tenevantaravassenāti tasmimyeve antaravasse mahāpavāraṇaṃ anatikkamitvāva. Sabbeva tisso vijjā sacchākaṃsūti sabbeyeve te pañcasatā bhikkhū pubbenivāsānussatiññaṃ dibbacakkhuññaṃ āsavakkhayaññaṃ imā tisso pubbenivutthakkhandhappaṭicchādakamohakkhandhādīnaṃ vinivijjhanatthēna vijjā attapaccakkhā akaṃsu. Lokiyābhiññaṃ imāyeve dve abhiñña āsavakkhayaññaṃ bahūpakārā, na tathā dibbasotacetopariyaiddhividhaññaṃ dāssanattamaṃ vijjattayamevettha tesāṃ bhikkhūnaṃ adhigamadassanavasena uddhaṭṭamaṃ. Tathā hi verañjasutte bhagavā verañjabrahmaṇassa attano adhigamaṃ dassento vijjattayameva desesi, na dibbasotaññādīnaṃ abhāvato. Evaṃ tesampi bhikkhūnaṃ vijjamānānāpi dibbasotaññādīni na uddhaṭṭāni. Chaḷabhiñña hi te bhikkhū. Evañca katvā “vaggumudāya nadiyā tīre antarahitā mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ bhagavato sammukhe pāturaheṣu”nti tesāṃ bhikkhūnaṃ iddhivaḷaṇṇaṃ vakkhati.

Yathābhirantanti yathābhiratiṃ yathājjhāsayamaṃ. Buddhānañhi ekasmiṃ tṭhāne vasantānaṃ chāyūdakavipattiṃ vā aphāsukasenaṣaṇaṃ vā manussānaṃ assaddhādibhāvaṃ vā āgamma anabhirati nāma natthi, tesāṃ sampattiya “phāsuṃ viharāmā”ti ciravīhāropi natthi. Yattha pana bhagavati viharante manussā saraṇesu vā paṭiṭṭhahanti, sīlāni vā samādiyanti pabbajanti, sotāpattimaggādīni vā pāpuṇanti, satthā tāsu sampattisu tesāṃ paṭiṭṭhāpanattamaṃ vasati, tadabhāve pakkamati. Tadā hi sāvatthiyaṃ kattabbabuddhakiccaṃ nāhosi. Tena vuttaṃ - “atha kho bhagavā sāvatthiyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā yena vesālī tena cārikaṃ pakkāmi”ti.

Cārikaṃ caramānoti addhānagamaṃ gacchanto. Cārikā ca nāmesā bhagavato duvidhā turitacārikā aturitacārikāti. Tattha dūrepi bodhaneyyapuggalaṃ disvā tassa bodhanattamaṃ sahasā gamaṇaṃ turitacārikā nāma, sā mahākassapapaccuggamaṇādīsu daṭṭhabbā. Yā pana gāmanigamarājadhānīpaṭipāṭiya devasikaṃ yojanaddhayojanavasena piṇḍapāṭacariyādīhi lokaṃ anuggaṇhanto gacchati, ayaṃ aturitacārikā nāma, ayameva iddhāhippetā. Tadavasārīti tena avasari, taṃ vā avasari, tattha avasari, pāvisīti attho.

Tatrāti tassamaṃ. Sudanti nipātamattaṃ. Vesāliyaṃ tikkhattamaṃ visālībhūtattā “vesālī”ti laddhanāme licchavirājūnaṃ nagare. Mahāvaneti mahāvanaṃ nāma sayamaṇjātaṃ aropimaṃ saparicchedaṃ mahantaṃ vanaṃ. Kapilavatthusāmantā pana mahāvanaṃ himavantena saha ekābaddhaṃ aparicchedaṃ hutvā mahāsamuddaṃ āhacca tṭhitaṃ. Idaṃ tādisaṃ na hoti, saparicchedaṃ mahantaṃ vananti mahāvanaṃ. Kūṭāgārasālāyanti tasmim mahāvane bhagavantaṃ uddissa kate ārame kūṭāgāraṃ anto katvā haṃsavaṭṭakacchannena katā sabbākārasampannā buddhassa bhagavato gandhakuṭi kūṭāgārasālā nāma, tassamaṃ kūṭāgārasālāyaṃ. Vaggumudātīriyānanti vaggumudātīravāsīnaṃ. Cetasā ceto paricca manasi karitvāti attano cittaṃ tesāṃ cittaṃ paricchiṇṇa manasi karitvā, cetopariyaññaṇa vā sabbaññaṇaṇa vā tehi adhigatavisesaṃ jānitvāti attho.

Ālokajātā viyāti sañjātālokā viya. Itamaṃ tasseva vevacanaṃ, candasahassasūriyasahashehi obhāsītā viyāti attho. Yasmā te yasojjappamukhā pañcasatā bhikkhū sabbaso avijjandhakāraavidhamanena ālokaḥhūtā obhāsabhūtā hutvā viharanti, tasmā bhagavā tehi tṭhitaḍḍiya “ālokajātā viya me, ānanda, esā disā”tiādīna vaṇṇabhaṇaṇāpadesena te bhikkhū pasamsati. Tena vuttaṃ - “yassaṃ disāyaṃ vaggumudātīriyā bhikkhū viharanti”ti. Appaṭikūlāti na paṭikūlā, manāpā manoharāti attho. Yasmiñhi padese sīlādiguṇasampannā mahesino viharanti, taṃ

kiñcāpi ukkūlavikūlavisamaduggākāraṃ, atha kho manuññaṃ ramañīyameva.
Vuttañhetam -

“Gāme vā yadi vāraññe, ninne vā yadi vā thale;
Yattha arahanto viharanti, taṃ bhūmirāmaṇeyyaka”nti.

Pahiṇeyyāsīti peseyyāsi. Satthā āyasmantānaṃ dassanakāmoti tesam bhikkhūnaṃ santike paheṇākāradassanaṃ. Iti bhagavā yadatthaṃ te bhikkhū paṇāmesi, tamatthaṃ matthakappattaṃ disvā āraddhacitto tesam dassanakāmataṃ therassa ārocesi. Evaṃ kirassa ahosi “ahaṃ ime uccāsaddamahāsaddakaraṇe paṇāmessāmi, atha te bhadro assājānīyo viya kasābhighātena, tena coditā saṃvegappattā mamārādhanaatthaṃ araññaṃ pavisitvā ghaṭentā vāyamantā khippameva arahattaṃ sacchikarissantī”ti. Idāni te aggaphalappatte disvā tāya arahattappattiyā ārādhitaṃ tesam dassanakāmo hutvā evaṃ dhammabhaṇḍāgārikaṃ āṇāpesi.

So bhikkhūti ānandattherena tathā āṇatto chaḷabhiñño eko bhikkhu. Pamukheti sammukhe. Āneñjasamādhināti catutthajjhānapādakena aggaphalasamādhinā, “arūpajjhānapādakenā”tipi vadanti. “Āneñjena samādhinā”tipi pāṭho. Kasmā pana bhagavā tesam bhikkhūnaṃ āgamaṃ jānanto paṭisanthāraṃ akatvā samāpattiṃyeva samāpajji? Tesam attanā samāpannasamāpattiṃ jānitvā samāpajjanatthaṃ, tesam pubbe paṇāmitānaṃ idāni attanā samānasambhogadassanaatthaṃ, ānubhāvādīpanatthaṃ, vinā vacībhedenā aññabyākaraṇadīpanatthaṃ. Apare panāhu “pubbe paṇāmitānaṃ idāni attano santikaṃ āgatānaṃ anuttarasukhuppādanena anaññasādhāraṇapaṭisanthāraṇattha”nti. Tepi āyasmanto bhagavato ajjhāsayam űatvā taṃyeva samāpattiṃ samāpajjimsu. Tena vuttaṃ - “katamena nu kho bhagavā vihārena etarahi viharatī”tiādi.

Ettha ca rūpāvacaracatutthajjhānaṃ kosajjādīnaṃ pāripantikadhammānaṃ suvidūrabhāvato iddhiyā mūlabhūtehi anoṇamanādīhi soḷasahi vodānadhammehi samannāgamanato āneñjappattaṃ sayam aniñjanaṭṭhena āneñjanti vuccati.
Vuttañhetam -

“Anoṇataṃ cittaṃ kosajje na iñjatīti āneñjaṃ. Anuṇṇataṃ cittaṃ uddhacce na iñjatīti āneñjaṃ. Anabhirataṃ cittaṃ rāge na iñjatīti āneñjaṃ. Anapanataṃ cittaṃ byāpāde na iñjatīti āneñjaṃ. Anissitaṃ cittaṃ diṭṭhiyā na iñjatīti āneñjaṃ. Appaṭibaddhaṃ cittaṃ chandarāge na iñjatīti āneñjaṃ. Vipparamuttaṃ cittaṃ kāmarāge na iñjatīti āneñjaṃ. Viṣaṃyuttaṃ cittaṃ kilese na iñjatīti āneñjaṃ. Vimariyādikataṃ cittaṃ kilesamariyādāya na iñjatīti āneñjaṃ. Ekattagataṃ cittaṃ nānattakilese na iñjatīti āneñjaṃ. Saddhāya pariggahitaṃ cittaṃ assaddhiye na iñjatīti āneñjaṃ. Vīriyena pariggahitaṃ cittaṃ kosajje na iñjatīti āneñjaṃ. Satiyā pariggahitaṃ cittaṃ pamāde na iñjatīti āneñjaṃ. Samādhinā pariggahitaṃ cittaṃ uddhacce na iñjatīti āneñjaṃ. Paññāya pariggahitaṃ cittaṃ avijjāya na iñjatīti āneñjaṃ. Obhāsagataṃ cittaṃ avijjandhakāre na iñjatīti āneñja”nti.

Rūpāvacaracatutthajjhānameva ca rūpavirāgabhāvanāvasena pavattitaṃ, ārammaṇavibhāgena catubbidhaṃ arūpāvacarajjhānanti etesaṃ pañcannaṃ jhānaṃ āneñjavohāro. Tesam yaṃ kiñci pādakaṃ katvā samāpannā arahattaphalasamāpatti āneñjasamādhīti porāṇā.

Abhikkantāyāti atītāya. Nikkhamteti niggate, apagateti attho. Tuṇhī ahoṣīti bhagavā

ariyena tuṇhībhāvena tuṇhī ahosi. Uddhaste aruṇeti uggate aruṇe, aruṇo nāma puratthimadisāya sūriyodayato puretameva uṭṭhitobhāso. Nandimukhiyāti rattiyā aruṇassa uggatattā eva aruṇappabhāya sūriyālokūpajīvino satte nandāpanamukhiyā viya rattiyā jātāya, vibhāyamānāyāti attho.

Tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvāti yathāparicchedaṃ tato āneñjasamādhito arahattaphalasamāpattito uṭṭhāya. Sace kho tvaṃ, ānanda, jāneyyāsīti bhagavā “ime ca bhikkhū ettakaṃ kālaṃ iminā nāma samāpattisukhena vītināmentī”ti, ānanda, yadi tvaṃ jāneyyāsi. Ettakampi te nappaṭibhāseyyāti lokiyapaṭisammodanaṃ sandhāya yadidaṃ te “abhikkantā, bhante, rattī”tiādinā tikkhattuṃ paṭibhānaṃ upaṭṭhitaṃ, tayidaṃ ettakampi te na upaṭṭhaheyya. Yasmā ca kho tvaṃ, ānanda, sekkho asekkhaṃ samāpattivihāraṃ na jānāsi, tasmā maṃ imesaṃ bhikkhūnaṃ lokiyapaṭisammodanaṃ kāretuṃ ussukkaṃ āpajji. Ahaṃ pana imehi bhikkhūhi saddhiṃ lokuttarapaṭisammodaneneva tiyāmarattiṃ vītināmesinti dassento bhagavā āha - “ahañca, ānanda, imāni ca pañca bhikkhusatāni sabbeva āneñjasamādhinā nisīdimhā”ti.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ tesāṃ bhikkhūnaṃ attanā samaṃ āneñjasamādhisamāpajjanasamatthatāsaṅkhātāṃ vasībhāvatthaṃ sabbākārato viditvā. Imaṃ udānanti imaṃ tesāṃ bhikkhūnaṃ anavasesarāgādippahānasamsiddhitādisabhāvadīpanaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha yassa jito kāmakaṇḍakoti kusalapakkhaviijhanaṭṭhena kaṇḍakabhūto kilesakāmo yena ariyapuggalena anavasesaṃ jito pahīno, etenassa anunayābhāvaṃ dasseti. “Gāmakaṇṭako”ti pi pāṭho. Tassattho - gāme kaṇṭako kaṇṭakaṭṭhāniyo sakalo vatthukāmo yassa jitoti. Jayo cassa tappaṭibaddhachandarāgappahāneneva veditabbo, tena tesāṃ anāgānimaggo vutto hoti. Akkoso ca jitoti sambandho. Vadho ca bandhanañcāti etthāpi ese va nayo. Tesu akkosajayena vacīduccaritābhāvo, itarena kāyaduccaritābhāvo dassito. Tena taṃnimittakassa byāpādassa anavasesappahānena tatiyamaggo vutto hoti. Atha vā akkosādi jayavacanena tatiyamaggo vutto hoti, akkosādīnaṃ accantakhamanaṃ tattha pakāsitaṃ hoti, ubhayathāpi nesāṃ virodhābhāvaṃ dasseti. Pabbato viya so ṭhito anejoti ejā vuccati calanakilesaparipantho, ejāhetūnaṃ avasesakilesānaṃ abhāvena anejo, anejattāyeva sabbakilesehi paravādavātehi ca akampanīyattā ṭhito ekagghanapabbatasadiso. Sukhadukkhesu na vedhati sa bhikkhūti so bhinnakilesa bhikkhu sukhadukkhanimittaṃ na kampaṭīti heṭṭhā vuttanayeneva attho veditabbo. Iti bhagavā tesāṃ pañcasatānaṃ bhikkhūnaṃ arahattādhigamena tādibhāvappattiṃ ekajjhaṃ katvā ekapuggalādhitṭhānaṃ udānaṃ udānesīti.

Tatīyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sāriputtasuttavaṇṇanā

24. Catutthe parimukhaṃ satīṃ upaṭṭhapetvāti ārammaṇābhimukhaṃ satīṃ ṭhapayitvā mukhasamīpe katvā. Tathā hi vibhaṅge vuttaṃ -

“Ayaṃ sati upaṭṭhitā hoti supaṭṭhitā nāsikagge vā mukhanimitte vā, tena vuccati parimukhaṃ satīṃ upaṭṭhapetvā”ti.

Atha vā “parīti pariggahaṭṭho, mukhanti niyyānaṭṭho, satīti upaṭṭhānaṭṭho, tena vuccati ‘parimukhaṃ sati’”nti. Evaṃ paṭisambhidāyaṃ vuttanayenapettha attho veditabbo. Tatrāyaṃ saṅkhepattho - pariggahitaniyyānasatiṃ katvāti. Niyyānanti ca satiyā ogāhitabbaṃ ārammaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. Ettha ca purimo pacchimo ca attho sabbasaṅgāhakavasena, itaro samāpattiyā pubbabhāgasamannāhārasena daṭṭhabbo. Satīti vā satisīsenā jhānaṃ vuttaṃ “ye kāyagatāsatiṃ paribhuñjantī”tiādīsu viya. Katamaṃ pana taṃ jhānanti? Rūpāvacaracatutthajjhānaṃ pādakaṃ katvā samāpannaṃ arahattaphalajjhānaṃ. Kathaṃ panetaṃ jānitabbanti? Āneñjasamādhīyogena therassa savisesaṃ niccalabhāvaṃ kenaci akampanīyatañca pabbatopamaṃ pakāsento bhagavā imaṃ udānaṃ abhāsīti gāthāya eva ayamatto viññāyati. Na cāyaṃ nisajjā therassa saccappaṭivedhāya, atha kho diṭṭhadhammasukhavihārāya. Pubbeyeva hi sūkarakhataleṇa attano bhāgineyyassa dīghanakhaparibbājakassa bhagavati dhammaṃ desente ayaṃ mahāthero saccappaṭivedhakiccaṃ matthakaṃ pāpesīti.

Etamatthanti etaṃ therassa āneñjasamādhīyogena tādibhāvappattiyā ca kenaci akampanīyatasaṅkhātāṃ atthaṃ sabbākārato veditvā tadatthavibhāvanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha yathāpi pabbato seloti yathā silāmayo ekagghanasilāpabbato, na paṃsupabbato na missakapabbatoti attho. Acalo suppatiṭṭhitoti suppatiṭṭhitamūlo pakativātehi acalo akampanīyo hoti. Evaṃ mohakkhayā bhikkhu, pabbatova na vedhatīti mohassa anavasesappahānā mohamūlakattā ca sabbākusalānaṃ pahīnasabbākusalo bhikkhu, yathā so pabbato pakativātehi, evaṃ lokadhammehi na vedhati na kampati. Mohakkhayoti vā yasmā nibbānaṃ arahattañca vuccati, tasmā mohakkhayassa hetu nibbānassa arahattassa vā adhigatattā catūsu ariyasaccesu suppatiṭṭhito asamāpannakālepi yathāvuttapabbato viya na kenaci vedhati, pageva samāpannakāleti adhippāyo.

Catutthasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mahāmoggallānasuttavaṇṇanā

25. Pañcame kāyagatāya satiyāti kāyānupassanāvasena kāye gatāya kāyārammaṇāya satiyā, itthambhūtalakkhaṇe idaṃ karaṇavacanaṃ. Ajjhantanti idha ajjhattaṃ nāma niyakajjhattaṃ, tasmā attani attasantāneti attho. Atha vā yasmā kammaṭṭhānabhūto kesādiko dvattiṃsakotṭhāsamudāyo idha kāyoti adhippeto, tasmā ajjhantanti padassa gocarajjhantanti attho veditabbo. Sūpaṭṭhitāyāti niyakajjhattabhūte gocarajjhattabhūte vā kāye suṭṭhu upaṭṭhitāya. Kā panāyaṃ sati, yā “ajjhattaṃ sūpaṭṭhitā”ti vuttā? Yvāyaṃ bhagavatā “atthi imasmiṃ kāye kesā lomā”tiādīnā ajjhattakesādiko dvattiṃsākāro kāyo vutto, tattha yā paṭikūlamanasikāraṃ pavattentassa upacārappanāvasena kāye upaṭṭhitā sati, sā “kāyagatā satī”ti vuccati. Yathā cāyaṃ, evaṃ ānāpānecatuiriyāpathasatisampajaññānaṃ vasena uddhumātakavinīlakādivasena ca manasikāraṃ pavattentassa yathārahaṃ upacārappanāvasena kāye upaṭṭhitā sati “kāyagatā satī”ti vuccati. Idha pana ajjhattaṃ kāyagatā sati pathavīādikā catasso dhātuyo sasambhārasaṅkhepādīsu catūsu yena kenaci ekenākārena vavatthapetvā tesam aniccādilakkhaṇasallakkhaṇavasena upaṭṭhitā vipassanāsampayuttā sati

“kāyagatā satī”ti adhippetā. Thero pana tathā vipassitvā attano phalasaṃpattimeva saṃpajjitvā nisīdi. Idhāpi gāthāya evaṃ imassa atthassa viññātabbatā “na cāyaṃ nisajjā”tiādinā vuttanayānusārena yojetabbā.

Etamatthanti etaṃ therassa catudhātuvavatthānamukhena kāyānupassanāsatiṭṭhānena vipassanaṃ ogāhetvā phalasaṃpattisaṃpajjanasaṅkhātāṃ atthaṃ viditvā. Imaṃ udānanti imaṃ satiṭṭhānabhāvanāya nibbānādhigamadīpakaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha sati kāyagatā upaṭṭhitāti pubbe vuttalakkhaṇā sati saddhāpubbaṅgamānaṃ saṃādhivīriyapaññaṃ yathāsakaṃ kiccaṇipphādanena sahāyabhāvaṃ āpannattā pahīnappaṭipakkhā tato eva tikkhavisadabhūtā ca yathāvuttakāyasaṃvaraṇavasena ekatthasamosaraṇavasena ca aviparītasabhāvaṃ sallakkhenti upagantvā ṭhitā hoti, etena kāyasaṅkhātānaṃ catunnaṃ dhātūnaṃ tannissitānaṃ upādārūpānaṃ sallakkhaṇavasena, paccaye vavatthapetvā tato paraṃ tesaṃ aniccādilakkhaṇasallakkhaṇavasena ca pavattaṃ ñāṇaparamparāgataṃ satīṃ dasseti, satisīsena vā taṃsampaṃyuttaṃ pariññāttayapariyāpannañāṇaparamparameva dasseti. Chasu phassāyatanesu saṃvutoti yathāvuttāya kāye upaṭṭhitāya satiyā samannāgato cakkhādīsu phassassa kāraṇabhūtesu chasu dvāresu kāyānupassanāya abhāvitāya uppajjanārahānaṃ abhijjhādīnaṃ tassā bhāvitattā ñāṇappavattiṃ paṭivedhento te pidahanto “tattha saṃvuto”ti vuccati, etena ñāṇasaṃvaraṃ dasseti.

Satataṃ bhikkhu saṃāhitoti so bhikkhu evaṃ upaṭṭhitassati sabbattha ca saṃvuto puthuttārammaṇe cittaṃ avissajjetvā aniccādivasena sammāsanto vipassanaṃ ussukkāpetvā ñāṇe tikkhe sūre vahante vipassanāsamādhinā tāva satataṃ niraṇṭaraṃ saṃāhito anulomañāṇānantaraṃ gotrabhuññāṇodayato paṭṭhāya. Jañña nibbānamattanoti aññesaṃ puthujjanānaṃ supinantepi agocarabhāvato, ariyānaṃ pana tassa tasseeva āveṇikattā attasadisattā ca “attā”ti laddhavohārassa maggaphalañāṇassa sātisaṃyayaṃ abhāvato ekantasukhāvahaṃ nibbānaṃ asaṅkhatadhātu “attano”ti vuttaṃ, taṃ nibbānaṃ jañña jāneyya, maggaphalañāṇehi paṭivijjheyya, sacchikareyyāti attho. Etena ariyānaṃ nibbāne adhimuttataṃ dasseti. Ariyā hi adhicitappavattikālepi ekanteneva nibbāne ninnapoṇapabbhārahāvena viharanti. Ettha ca yassa sati kāyagatā upaṭṭhitā, so bhikkhu chasu phassāyatanesu saṃvuto, tato eva satataṃ saṃāhito attapaccakkhakaṇaṇaṃ nibbānaṃ attano jāneyyāti evaṃ gāthāpadānaṃ sambandho veditabbo. Evaṃ kāyānupassanāsatiṭṭhānamukhena yāva arahattā ekassa bhikkhuno niyyānamaggaṃ dasseti dhammārājā.

Aparo nayo - sati kāyagatā upaṭṭhitāti etena kāyānupassanāsatiṭṭhānaṃ dasseti. Chasu phassāyatanesu saṃvutoti phasso āyatanaṃ kāraṇaṃ etesanti phassāyatanāni, tesu phassāyatanesu. Phassahetukesu phassapaccayā nibbattesu chasu cakkhusamphassajādivedayitesu taṇhādīnaṃ appavattiyā saṃvuto, etena vedanānupassanāsatiṭṭhānaṃ dasseti. Satataṃ bhikkhu saṃāhitoti satataṃ niccakālaṃ niraṇṭaraṃ vikkhepābhāvato saṃāhito bhikkhu. So cāyaṃ avikkhepo sabbaso satiṭṭhānabhāvanāya matthakappattāya hoti. Sammasanto hi atītādibhedabhinnesu pañcupādānakkhandhesu anavasesatova pariggahetvā sammāsati. Etena sesasatiṭṭhāne dasseti. Jañña nibbānamattanoti evaṃ catusatiṭṭhānabhāvanaṃ matthakaṃ pāpetvā ṭhito bhinnakilesa bhikkhu attano kilesanibbānaṃ paccavekkhaṇaṇaṇaṃ sayameva jāneyyāti attho.

Atha vā sati kāyagatā upaṭṭhitāti attano paresaṅca kāyassa yathāsabhāvapariññādīpanena therassa sativapullappatti dīpitā. Chasu phassāyatanesu saṃvutoti cakkhādīsu chasu dvāresu accantasamvaradīpanena satatavihāriyasena therassa sampajaññappakāsinī paññāvepullappatti dīpitā. Satataṃ bhikkhu samāhitoti samāpattibahulatādassanena navānupubbavihārasamāpattiyo dassitā. Evaṃbhūto pana bhikkhu jaññā nibbānamattanoti katakiccattā uttari karaṇīyābhāvato kevalaṃ attano anupādisesanibbānameva jāneyya cinteyya, aññampi tassa cintetabbam natthīti adhippāyo.

Pañcamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Pilindavacchasuttavaṇṇanā

26. Chaṭṭhe pilindavacchoti pilindātissa nāmaṃ, vacchoti gottavasena theram sañjānanti. Vasalavādena samudācaratīti “ehi, vasala, apehi, vasalā”tiādinā bhikkhū vasalavādena voharati ālapati. Sambahulā bhikkhūti bahū bhikkhū. Te theram tathā samudācarantaṃ disvā “arahāva samāno appahīnavāsanattā evaṃ bhaṇatī”ti ajānantā “dosantaro maññe ayaṃ thero evaṃ samudācaratī”ti cintetvā ullapanādhippāyā taṃ tato vuṭṭhāpetuṃ bhagavato ārocesuṃ. Tena vuttaṃ - “āyasmā, bhante, pilindavaccho bhikkhū vasalavādena samudācaratī”ti. Keci panāhu - “imaṃ theram bhikkhū ‘arahā’ti sañjānanti, ayaṅca bhikkhū pharusavacanena evaṃ samudācarati, ‘abhūto eva nu kho imasmiṃ uttarimanussadhammo’ti vāsanāvasena tassa tathā samudācāraṃ ajānantā ariyabhāvañcassa asaddahantā ujjhānasaññino bhagavato tamatthaṃ ārocesu”nti. Bhagavā therassa dosantarābhāvaṃ pakāsetukāmo ekena bhikkhunā taṃ pakkosāpetvā sammukhā tassa “pubbāciṇṇavasenāyaṃ tathā samudācarati, na pharusavacanādhippāyo”ti āha. Tena vuttaṃ - “atha kho bhagavā aññataraṃ bhikkhuṃ āmantesī”tiādi.

Tattha pubbenivāsaṃ manasi karitvāti satthā “saccaṃ kira tvaṃ, vaccha, bhikkhū vasalavādena samudācarasī”ti theram pucchitvā tena “evaṃ, bhante”ti vutte “ayaṃ vaccho kilesavāsanāya vasalavādaṃ na pariccajati, kiṃ nu kho atītesupi attabhāvesu brāhmaṇajātiko aho”ti āvajjento pubbenivāsaññāna sabbaññutaññāna vā tassa pubbenivāsaṃ atītāsu jātīsu nivutthakkhandhasantānaṃ manasi karitvā hatthatale ṭhapitaṃ āmalakaṃ viya paccakkhakaṇavasena attano manasi katvā. Bhikkhū āmantesīti te bhikkhū saññāpetuṃ ālapi, abhāsi. Tena vuttaṃ “mā kho tumhe, bhikkhave”tiādi.

Tattha māti paṭisedhe nipāto, tassa “ujjhāyitthā”ti iminā sambandho. Mā ujjhāyitthāti mā heṭṭhā katvā cintayittha, olokayitthāti attho. Vacchassa bhikkhunoti ca ujjhāyanassa usūyanatthattā sampadānavacanam. Idānissa anujjhāyitabbe kāraṇam dassento “na, bhikkhave, vaccho dosantaro bhikkhū vasalavādena samudācaratī”ti āha. Tassattho - bhikkhave, ayaṃ vaccho dosantaro dosacitto dosena byāpādena dūsitacitto hutvā bhikkhū vasalavādena na samudācarati, maggeneva cassa byāpādo samugghātito. Evaṃ adosantarattepi tassa tathā samudācārassa purimajātisiddham kāraṇam dassento “vacchassa, bhikkhave”tiādimāha.

Tattha abbokiṇṇānīti khattiyādijātiantarehi avomissāni anantaritāni. Pañca jātisatāni brāhmaṇakule paccājātānīti sabbāni tāni vacchassa pañca jātisatāni paṭipāṭiyā brāhmaṇakule eva jātāni, ahesunti attho. So tassa vasalavādo dīgharattaṃ

samudāciṇṇoti yo etarahi khīṇāsavenapi satā pavattiyati, so tassa vacchassa bhikkhuno vasalavādo dīgharattaṃ ito jātito paṭṭhāya uddhaṃ ārohanavasena pañcajātisatamattaṃ kālaṃ brāhmaṇajātikattā samudāciṇṇo samudācarito ahosi. Brāhmaṇa hi jātisiddhena mānena thaddhā aññaṃ vasalavādena samudācaranti. “Ajjhāciṇṇo”tipi paṭhanti, so eva attho. Tenāti tena dīgharattaṃ tathā samudāciṇṇabhāvena, etenassa tathā samudācārassa kāraṇaṃ vāsanāti dasseti. Kā panāyaṃ vāsanā nāma? Yaṃ kilesarahitassāpi santāne appahīnakilesānaṃ samācārasadisamācārahetubhūtaṃ, anādikālabhāvitehi kilesehi āhitaṃ sāmattiyaṃ tathārūpā adhimuttīti vadanti. Taṃ panetaṃ abhinīhārasampattiyaṃ ñeyyāvaraṇappahānavasena yattha kilesā pahīnā, tattha bhagavato santāne natthi. Yattha pana tathā kilesā na pahīnā, tattha sāvakaṇaṃ paccekabuddhānañca santāne atthi, tato tathāgatova anāvaraṇaññadassano.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ āyasmato pilindavacchassa satipi vasalasamudācāre dosantarābhāvasaṅkhātāṃ atthaṃ viditvā. Imaṃ udānanti tassa aggaḥphalādhigamavibhāvanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha yamhi na māyā vasati na mānoti yasmiṃ ariyapuggale santadosappaṭicchādanalakkhaṇā māyā, “seyyohamasmī”tiādinā sampaggahavasena pavatto uṇṇatilakkhaṇo māno ca na vasati, maggena samugghātītattā na pavattati na uppajjati. Yo vītalobho amamo nirāsoti yo ca rāgādipariyāyavasena pavattassa ārammaṇaggahaṇalakkhaṇassa lobhassa sabbathā vigatattā vītalobho, tato eva rūpādīsu katthaci mamāyanābhāvato amamo apariggaho, anāgatānampi bhavādīnaṃ anāsīsanato nirāso. Panuṇṇakodhoti kujjhanalakkhaṇassa kodhassa anāgāmimaggena sabbaso pahīnattā panuṇṇakodho samucchināghāto. Abhinibbutattoti yo evaṃ māyāmānalobhakodhānaṃ samugghātena tadekaṭṭhatāya sabbassa saṃkilesapakkhassa suppahīnattā sabbaso kilesaparinibbānena abhinibbutacitto sītibhūto. So brāhmaṇo so samaṇo sa bhikkhūti so evarūpo khīṇāsavo sabbaso bāhitapāpattā brāhmaṇo, so eva samitapāpattā samacariyāya ca samaṇo, so eva ca sabbaso bhinnakilesattā bhikkhu nāma. Evaṃbhūto ca, bhikkhave, vaccho so kathaṃ dosantaro kiñci kāyakammādiṃ pavatteyya, kevalaṃ pana vāsanāya appahīnattā vasalavādena samudācaratīti.

Chaṭṭhasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Sakkudānasuttavaṇṇanā

27. Sattame sattāhaṃ ekapallaṅkena nisinno hoti aññataraṃ samādhim samāpajjitvāti ettha keci tāva āhu “arahattaphalasamādhī idha ‘aññataro samādhī’ti adhippeto”ti. Tañhi so āyasmā bahulaṃ samāpajjati diṭṭhadhammasukhavihāratthaṃ, pahoti ca sattāhampi phalasamāpattiyaṃ vītināmetuṃ. Tathā hi bhagavatā -

“Ahaṃ, bhikkhave, yāvade ākaṅkhāmi vivicceva kāmehi, vivicca akusalehi dhammehi...pe... viharāmi. Kassapopi, bhikkhave, yāvade ākaṅkhāti vivicceva kāmehi...pe... viharatī”ti -

Ādinā navānupubbavīhārachaḷabhiññādhedeva uttarimanussadhamme attanā samasamaṭṭhāne ṭhapito, na cettha “yadi evaṃ thero yamakapāṭihāriyampi kareyyā”ti vattabbaṃ sāvakasādhāraṇānaṃyeva jhānādīnaṃ adhippetattāti.

Porāṇā panāhu - aññataram samādhim samāpajjitvāti nirodhasamāpattiṃ samāpajjitvā. Kathaṃ pana nirodhasamāpatti samādhīti vuttā? Samādhānaṭṭhena. Ko panāyaṃ samādhānaṭṭho? Sammadeva ādhātābbatā. Yā hi esā paccanīkadhammehi akampanīyā balappattiyā samathabalaṃ vipassanābalanti imehi dvīhi balehi, aniccadukkhānattaniibbidāvirāganīrodhapāṭinissaggavivaṭṭānupassanā cattāri maggañāṇāni cattāri ca phalañāṇāni imesaṃ soḷasannaṃ ñāṇānaṃ vasena soḷasahi ñāṇacariyāhi, paṭhamajjhānasamādhīdayo aṭṭha samādhī ekajjhaṃ katvā gahito tesam upacārasamādhī cāti imesaṃ navannaṃ samādhīnaṃ vasena navahi samādhicariyāhi kāyasaṅkhāro vacīsaṅkhāro cittasaṅkhāroti imesaṃ tiṇṇaṃ saṅkhārānaṃ tattha tattha paṭippassaddhiyā tathā viharitukāmena yathāvuttesu ṭhānesu vasībhāvappattena arahatā anāgāminā vā yathādhīppetaṃ kālaṃ cittacetasikasantānassa sammadeva appavatti ādhātābbā, tassā tathā samādhātābbatā idha samādhānaṭṭho, tenāyaṃ vihāro samādhīti vutto, na avikkhepaṭṭhena. Etenassa samāpattiatthopi vuttoti veditabbo. Imañhi nirodhasamāpattiṃ sandhāya paṭisambhidāmagge -

“Kathaṃ dvīhi balehi samannāgatattā tiṇṇaṃ saṅkhārānaṃ paṭippassaddhiyā soḷasahi ñāṇacariyāhi navahi samādhicariyāhi vasībhāvatāya saññānirodhasamāpattiyā ñāṇa”nti -

Pucchitvā “dvīhi balehī”ti dve balāni samathabalaṃ vipassanābalanti vitthāro. Sāyaṃ nirodhasamāpattikathā visuddhimagge saṃvaṇṇitāva. Kasmā panāyaṃ thero phalasamāpattiṃ asamāpajjitvā nirodhaṃ samāpajji? Sattesu anukampāya. Ayañhi mahāthero sabbāpi samāpattiyo vaḷaṇṇeti, sattānuggahena pana yebhuyyena nirodhaṃ samāpajjati. Tañhi samāpajjitvā vuṭṭhitassa kato appakopi sakkāro visesato mahapphalo mahānisaṃso hotīti.

Vuṭṭhāsīti arahattaphalacittupattiyā vuṭṭhāsi. Nirodhaṃ samāpanno hi arahā ce arahattaphalassa, anāgāmī ce anāgāmiphalassa uppādena vuṭṭhito nāma hoti.

Tena kho pana samayena sakko devānamindo āyasmato mahākassapassa piṇḍapātaṃ dātukāmo hotīti kathaṃ tassa dātukāmatā jātā? Yāni “tāni pañcamattāni devatāsatanī”ti vuttāni, tā sakkassa devaraṇṇo paricārikā kakuṭapādiniyo pubbe “ayyo mahākassapo rājagahaṃ piṇḍāya pavisati, gacchatha therassa dānaṃ dethā”ti sakkena pesitā upagantvā dibbāhāraṃ dātukāmā ṭhitā therena paṭikkhittā devalokameva gatā. Idāni purimappaṭikkhepaṃ cintetvā “kadāci gaṇheyyā”ti samāpattito vuṭṭhitassa therassa dānaṃ dātukāmā sakkassa anārocetvā sayameva āgantvā dibbabhojanāni upanentiyo purimanayeneva therena paṭikkhittā devalokaṃ gantvā sakkena “kahaṃ gatattā”ti puṭṭhā tamatthaṃ ārocetvā “dinno vo therassa piṇḍapāto”ti sakkena vutte “gaṇhituṃ na icchatī”ti. “Kiṃ kathesī”ti? “Duggatānaṃ saṅgahaṃ karissāmī”ti āha, devā”ti. “Tumhe kenākārena gatā”ti? “Imināva, devā”ti. Sakko “tumhādisiyo therassa piṇḍapātaṃ kiṃ dassantī”ti? Sayam dātukāmo, jarājiṇṇo khaṇḍadanto palitakeso obhaggasārīro mahallako tantavāyo hutvā, sujampi asuradhītarāṃ tathārūpimeva mahallikaṃ katvā, ekaṃ pesakāravīthiṃ māpetvā tantaṃ pasārento acchi, sujā tasaraṃ pūreti. Tena vuttaṃ - “tena kho pana samayena sakko devānamindo...pe... tasaraṃ pūreti”ti.

Tattha tantaṃ vinātīti pasāritatantaṃ vinanto viya hoti. Tasaraṃ pūreti ti tasaravaṭṭiṃ vaḍḍhentī viya. Yena sakkassa devānamindassa nivesanaṃ tenupasaṅkamīti thero nivāsetvā pattacīvaramādāya “duggatajanasaṅgahaṃ karissāmī”ti nagarābhimukho

gacchanto bahinagare sakkena māpitaṃ pesakāravīthiṃ paṭipajjitvā olokeno addasa oluggaviluggajiṇṇasālaṃ tattha ca te jāyampatike yathāvuttarūpe tantavāyakammaṃ karonte disvā cintesi - “ime mahallakakālepi kammaṃ karonti. Imasmiṃ nagare imehi duggatatarā natthi maññe. Imehi dinnam sākamattampi gahetvā imesaṃ saṅghaṃ karissāmī”ti. So tesam gehābhimukho agamāsi. Sakko taṃ āgacchantam disvā sujam āha - “bhadde, mayham ayyo ito āgacchatī, taṃ tvaṃ apassantī viya tuṇhī hutvā nisīda. Khaṇeneva vañcetvā piṇḍapātaṃ dassāmā”ti thero gantvā gehadvāre aṭṭhāsi. Tepi apassantā viya attano kammameva karontā thokaṃ āgamayimsu. Atha sakko “gehadvāre ṭhito eko thero viya khāyati, upadhārehi tāvā”ti āha. “Tumhe gantvā upadhāretha, sāmī”ti. So gehā nikkhamitvā theram pañcapatitṭhitaṃ vanditvā ubhohi hatthehi jaṇṇukāni olumbitvā nitthunanto utṭhāya “kataratthero nu kho ayyo”ti thokaṃ osakkitvā “akkhīni me dhūmayantī”ti vatvā nalāṭe hattham ṭhapetvā uddham ulloketvā “aho dukkham ayyo no mahākassapatttherova cirassaṃ me kuṭidvāram āgato. Atthi nu kho kiñci gehe”ti āha. Sujā thokaṃ ākulā viya hutvā “atthi, sāmī”ti paṭivacanaṃ adāsi. Sakko, “bhante, lūkham vā paṇītaṃ vāti acintetvā saṅghaṃ no karoṭhā”ti pattaṃ gaṇhi. Thero pattaṃ dento “imesaṃ eva duggatānaṃ jarājiṇṇānaṃ mayā saṅgho kātabbo”ti cintesi. So anto pavisitvā ghaṭṭodanaṃ nāma ghaṭṭito uddharitvā, pattaṃ pūretvā, therassa hatthe ṭhapesi. Tena vuttaṃ - “addasā kho sakko devānamindo...pe... adāsī”ti.

Tattha ghaṭṭiyāti bhattaghaṭṭito. “Ghaṭṭodana”ntipi pāṭho, tassa ghaṭṭodanaṃ nāma devānaṃ koci āhāraṃviseṭṭhi atthaṃ vadanti. Uddharitvāti kutoci bhājanato uddharitvā. Anekasūpo so eva āhāro patte pakkipitvā therassa hatthe ṭhapanakāle kapaṇānaṃ upakappanakalūkhāhāro viya paññāyittha, hatthe ṭhapitamatte pana attano dibbasabhāveneva aṭṭhāsi. Anekasūpoti muggamāsādisūpehi ceva khajjavikatīhi ca anekavidhasūpo. Anekabyañjanoti nānāvidhauṭṭaribhaṅgo. Anekarasabyañjanoti anekehi sūpehi ceva byañjanehi ca madhurādimūlarasānañceva sambhinnarasānañca abhibyañjako, nānaggarasasūpabyañjanoti attho.

So kira piṇḍapāto therassa hatthe ṭhapitakāle rājagahanagaraṃ attano dibbagandhena ajjhotthari, tato thero cintesi - “ayaṃ puriso appesakkho, piṇḍapāto ativiya paṇīto sakkassa bhojanasaddiso. Ko nu kho eso”ti? Atha naṃ “sakko”ti ṇatvā āha - “bhāriyaṃ te, kosiya, kammaṃ kataṃ duggatānaṃ sampattiṃ vilumpantena, ajja mayham dānaṃ datvā kocideva duggato senāpatitṭhānaṃ vā seṭṭhitṭhānaṃ vā labheyyā”ti. “Ko mayā duggatatara atthi, bhante”ti? “Kathaṃ tvaṃ duggato devarajjasiriṃ anubhavanto”ti? “Bhante, evaṃ nāmetaṃ, mayā pana anuppanne buddhe kalyāṇakammaṃ kataṃ, buddhuppāde pana vattamāne puñṇakammaṃ katvā cūḷarathadevaputto mahārathadevaputto anekavaṇṇadevaputtoti ime tayo devaputtā mamāsannaṭṭhāne nibbattā mahātejavantatarā. Aham tesu devaputtasu ‘nakkhattam kīḷissāmā’ti paricārikāyo gahetvā antaravīthiṃ otiṇṇesu palāyitvā geham pavisāmi. Tesaṃhi sarīrato tejo mama sarīram ottharati, mama sarīrato tejo tesam sarīram na ottharati. Ko mayā duggatatara, bhante”ti? “Evaṃ santepi ito paṭṭhāya mayham mā evaṃ vañcetvā dānamadāsī”ti. “Vañcetvā tumhākaṃ dāne dinne mayham kusalam atthi natthī”ti? “Atthi, āvuso”ti. “Evaṃ sante kusalakaraṇaṃ nāma mayham bhāro, bhante”ti vatvā theram vanditvā sujam ādāya theram padakkhiṇaṃ katvā, vehāsaṃ abbhuggantvā “aho dānaṃ paramadānaṃ, kassape suppatiṭṭhita”nti tikkhattuṃ udānaṃ udānesi. Tena vuttaṃ “atha kho āyasmato mahākassapassa etadahosi”tiādi.

Tattha kosiyaṭi sakkaṃ devānamindaṃ gottena ālapati. Puññaṃ atthoti puññaṃ payojanaṃ. Atthi vacanaseso. Vehāsaṃ abbhuggantvāti pathavito vehāsaṃ abbhuggantvā. Ākāse antalikkheti ākāseva pariyāyasaddena antalikkheti vadanti. Atha vā antalikkhasaṅkhāte ākāse na kasiṇugghāṭimādiākāseti visesento vadati. Aho dānanti ettha ahoṭi acchariyatthe nipāto. Sakko hi devānamindo, “yasmā nirodhā vutṭhitassa ayyassa mahākassapattherassa sakkaccaṃ sahatthena cittikatvā anapaviddhaṃ kālena paresaṃ anupahacca, sammādiṭṭhiṃ purakkhatvā idamīdisaṃ mayā dibbabhojanadānaṃ dinnaṃ, tasmā khettaṃ sampatti deyyadhammasampatti cittasampatti, tividhāyapi sampattiyā samannāgatattā sabbaṅgasampannaṃ vata mayā dānaṃ pavattita”nti acchariyabbhutaṭṭajāto tadā attano hadayabbhantaragataṃ pītisomanassaṃ samuggiranto “aho dāna”nti vatvā tassa dānassa vuttanayena uttamadānabhāvaṃ khettaṅgatabhāvaṃca pakāsento “paramadānaṃ kassape suppatiṭṭhita”nti udānaṃ udānesi.

Evam pana sakkassa udānentassa bhagavā vihāre ṭhitoyeva dibbasotena saddaṃ sutvā “passatha, bhikkhave, sakkaṃ devānamindaṃ udānaṃ udānetvā ākāse gacchanta”nti bhikkhūnaṃ vatvā tehi “kiṃ pana, bhante, tena kata”nti puṭṭho “mama puttassa kassapassa vañcetaṃ dānaṃ adāsi, tena ca attamano udānesi”ti āha. Tena vuttaṃ “assosi kho bhagavā dibbāya sotadhātuyā”tiādi.

Tattha dibbāya sotadhātuyāti dibbasadisattā dibbā. Devatānañhi sucaritakammanibbattā pīttasemharuhirādīhi apalibuddhā upakkilesavinimuttatāya dūrepi ārammaṇaṃ gahetaṃ samatthā dibbapasādasotadhātu hoti. Ayañcāpi bhagavato vīriyabhāvanābalanibbattā ñāṇamayā sotadhātu tādisā evāti dibbasadisattā dibbā. Api ca dibbavihārasena paṭiladdhattā attanā ca dibbavihārasannissitattāpi dibbā. Savanaṭṭhena ca sabhāvadhāraṇaṭṭhena ca sotadhātu, sotadhātuyāpi kiccakaraṇena sotadhātu viyāti sotadhātu, tāya dibbāya sotadhātuyā. Visuddhāyati parisuddhāya nirupakkilesāya. Atikkantaṃ mānusiṅkāyati manussūpacāraṃ atikkamitvā saddassavanena mānusiṅkamaṃsasotadhātuṃ atikkamitvā ṭhitāya.

Etamatthaṃ viditvāti “sammāpaṭipattiyā guṇavisese patiṭṭhitaṃ purisātisayaṃ devāpi manussāpi ādaraṇāti ativiya pihayanti”ti imamatthaṃ viditvā tadatthadīpanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tatra piṇḍapātikaṅgasaṅkhātaṃ dhutaṅgaṃ samādāya tassa paripūraṇena piṇḍapātikassa. Nanu cāyaṃ gāthā āyasmantaṃ mahākassapaṃ nimittaṃ katvā bhāsitaṃ, thero ca sabbesaṃ dhutavādānaṃ aggo terasadhutaṅgadhāro, so kasmā ekeneva dhutaṅgena kittitoti? Aṭṭhuppattivasenāyaṃ niddeso. Atha vā desanāmettaṃ, iminā desanāsīseṇa sabbepissa dhutaṅgā vuttāti veditabbā. Atha vā “yathāpi bhamaro puppha”nti gāthāya vuttanayena paramappicchatāya kulānuddayatāya cassa sabbaṃ piṇḍapātikavattaṃ akkhaṇḍetvā tattha sātisaṃ paṭipattiyā pakāsanatthaṃ “piṇḍapātikassā”ti vuttaṃ. Piṇḍapātikassāti ca pihayanti padaṃ apekkhitvā sampadānavacanaṃ, taṃ upayogatthe daṭṭhabbaṃ. Attabharassāti “appāni ca tāni sulabhāni anavajjāni”ti evaṃ vuttehi appānavajjasulabhārūpehi catūhi paccayehi attānameva bharantassa. Anaññaṃposinoti āmisasaṅgaṇhanena aññe sissādiṅke posetaṃ anussukkatāya anaññaṃposino. Padadvayenassa kāyaparihārikena cīvarena kucchiparihārikena piṇḍapātena vicaraṇato sallahukavuttitaṃ subharataṃ paramaṃca santuṭṭhiṃ dasseti. Atha vā attabharassāti ekavacanicchāya attabhāvasaṅkhātaṃ ekameva imaṃ attānaṃ

bharati, na ito param aññanti attabharo, tato eva attanā aññassa posetabbassa abhāvato anaññaposī, tassa attabharassa anaññaposino. Padadvayenapi khīṇāsavabhāvena āyatim anādānatam dasseti.

Devā pihayanti...pe... satīmatoti tam aggapalādhigamena sabbakilesadarathapariḷāhānam vūpasamena paṭippassaddhiyā upasantam, sativapullappattiyā niccakālam satokāritāya satimantam, tato eva itthāniṭṭhādīsu tādīlakkaṇappattam khīṇāsavam sakkādayo devā pihayanti patthenti, tassa sīlādiguṇavisesesu bahumānam uppādentā ādaram janenti, pageva manussāti.

Sattamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Piṇḍapātikasuttavaṇṇanā

28. Aṭṭhame pacchābhaddhanti ekāsanikakhalupacchābhaddhikānam pātova bhuttānam antomajjhanhikopi pacchābhaddhameva, idha pana pakatibhattasseva pacchato pacchābhaddhanti veditabbam. Piṇḍapātapaṭikkantānanti piṇḍapātato paṭikkantānam, piṇḍapātam pariyesitvā bhaddhikicassa niṭṭhāpanavasena tato nivattānam. Karerimaṇḍalamāleti ettha karerīti varuṇarukkhassa nāmam. So kira gandhakuṭiyā maṇḍapassa sālāya ca antare hoti, tena gandhakuṭīpi “karerikuṭikā”ti vuccati, maṇḍapopi sālāpi “karerimaṇḍalamālo”ti. Tasmā karerirukkhassa avidūre kate nisīdanasālasaṅkhāte maṇḍalamāle. Tiṇapaṇṇacchadanam anovassakam “maṇḍalamālo”ti vadanti, atimuttakādilatāmaṇḍapo “maṇḍalamālo”ti apare.

Kālena kālanti kāle kāle antarantarā, tasmim tasmim samayeti attho. Manāpiketi manavaḍḍhake, piyarūpe ittheti attho. Itthāniṭṭhabhāvo ca puggalavasena ca dvāravasena ca gahetabbo. Ekaccassa hi itthābhīmato ekaccassa anittho hoti, ekaccassa anitthābhīmato ekaccassa ittho. Tathā ekassa dvārassa ittho aññassa anittho. Vipākavasena panettha vinicchayo veditabbo. Kusalavipāko hi ekantena ittho, akusalavipāko anittho evāti. Cakkhunā rūpe passitunti gāmam piṇḍāya pavittho upāsakehi geham pavesetvā pūjāsakkārakaraṇattham upanītesu āsanavitānādīsu nānāvīrāgasamujjalavaṇṇasaṅkhāte rajanīye aññe ca saviññākarūpe cakkhudvārikaviññāhehi passitum. Saddeti tatheva issarajanānam geham pavittho tesam payutte gītavāditasaddhe sotum. Gandheti tathā tehi pūjāsakkāravasena upanīte pupphadhūmādigandhe ghāyitum. Raseti tehi dinnāhāraparibhoge nānaggarase sāyitum. Phoṭṭhabbeti mahagghapaccattharaṇesu āsanesu nisinnakāle sukhasamphasse phoṭṭhabbe phusitum. Evañca pañcadvārikaitthārammaṇappaṭilābham kittetvā idāni manodvārikaitthārammaṇappaṭilābham dassetum “sakkato”tiādi vuttam. Tam heṭṭhā vuttatthameva.

Kim pana apiṇḍapātikānam ayam nayo na labbhatīti? Labbhati. Tesampi hi nimantanasaḷākabhaddhādiattham gāmam gatakāle ulāravibhavā upāsakā tathā sakkārasammānam karontiyeva, tam pana aniyatam. Piṇḍapātikānam pana tadā niccameva tattha pūjāsakkāram kariyamānam disvā, sakkāragarutāya anissaraṇamagge ṭhatvā, ayonisomanasikāravasena te bhikkhū evamāhaṃsu. Tenevāha - “handāvuso, mayampi piṇḍapātikā homā”tiādi.

Tattha handāti vossaggatthe nipāto. Lacchāmāti labhissāma. Tenupasaṅkamīti tattha surabhigandhakuṭiyam nisinno tesam tam kathāsallāpam sutvā “ime bhikkhū mādisassa nāma buddhassa sāsane pabbajitvā mayā saddhim ekavīhāre vasantāpi

evaṃ ayonisomanasikāravasena kathaṃ pavattenti, sallekhe na vattanti, handa te tato nivāretvā sallekhavehihāre niyojessāmi”ti maṇḍalamālaṃ upasaṅkami. Sesāṃ heṭṭhā vuttanayameva.

Etamatthaṃ viditvāti “appicchatāsantutṭhitāsallekhānaṃ vasena kilese dhunituṃ taṇhaṃ visosetuṃ paṭipannoti piṇḍapātikassa sato devā pihayanti, tassa paṭipattiyā ādarajātā piyāyanti, na ito aññathā”ti imamatthaṃ viditvā tadatthadīpanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha no ce saddasilokanissitoti “aho ayyo appiccho santutṭho paramasallekhavutti”tiādinā parehi kittitabbasaddasaṅkhātaṃ silokaṃ. Taṇhāya nissito na hoti ceti attho. Saddo vā sammukhā vaṇṇabhaṇanathutighoso, siloko parammukhabhūtā pasamsā patthaṭayasatā vā. Sesāṃ anantarasutte vuttanayameva.

Aṭṭhamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Sippasuttavaṇṇanā

29. Navame ko nu kho, āvuso, sippaṃ jānātīti, āvuso, amhesu idha sannipatitesu ko nu jīvitanimittaṃ sikkhitabbaṭṭhena “sippa”nti laddhanāmaṃ yaṃkiñci ājīvaṃ vijānāti? Ko kiṃ sippaṃ sikkhīti ko dīgharattaṃ sippācariyakulaṃ payirupāsītvā āgamato payogato ca hatthisippādīsu kiṃ sippaṃ sikkhi? Kataraṃ sippaṃ sippānaṃ agganti sabbasippānaṃ agārayhatāya mahapphalatāya akicchāsiddhiyā ca kataraṃ sippaṃ aggaṃ uttamaṃ? Yaṃ nissāya sukhena sakkā jīvītunti adhippāyo. Tatthekacceti tesu bhikkhūsu ekacce bhikkhū. Ye hatthācariyakulā pabbajitā te. Evamāhaṃsūti te evaṃ bhaṇiṃsu. Ito parampi “ekacce”ti vuttaṭṭhāne eseva nayo. Hatthisippanti yaṃ hatthīnaṃ pariggaṇhanadamanasāraṇarogatikicchādibhedam katabbamaṃ, taṃ uddissa pavattaṃ sabbampi sippaṃ idha “hatthisippa”nti adhippetam. Assasippanti etthāpi eseva nayo. Rathasippaṃ pana rathayoggānaṃ damanasāraṇādividhānavasena ceva rathassa karaṇavasena ca veditabbaṃ. Dhanusippanti issāsasippaṃ, yo dhanubbedhoti vuccati. Tharusippanti sesaāvudhasippaṃ. Muddāsippanti hatthamuddāya gaṇanasippaṃ. Gaṇanasippanti acchiddakagaṇanasippaṃ. Saṅkhānasippanti saṅkalanapaṭuppadanādivasena piṇḍagaṇanasippaṃ. Taṃ yassa paṇaṃ hoti, so rukkhampi disvā “ettakāni ettha paṇṇāni”ti gaṇituṃ jānāti. Lekhāsippanti nānākārehi akkharalikhanasippaṃ, lipiññaṃ vā. Kāveyyasippanti attano cintāvasena vā parato paṭiladdhasutavasena vā, “imassa ayamatto, evaṃ naṃ yojessāmi”ti evaṃ atthavasena vā, kiñcideva kabbam disvā, “tappaṭibhāgaṃ kabbam karissāmi”ti ṭhānuppattikapaṭibhānavasena vā cintākaviādīnaṃ catunnaṃ kavīnaṃ kabbakaraṇasippaṃ. Vuttañhetam bhagavatā -

“Cattārome, bhikkhave, kavī - cintākavi, sutakavi, atthakavi, paṭibhānakavī”ti.

Lokāyatasippanti “kāko seto aṭṭhīnaṃ setattā, balākā rattā lohitassa rattattā”ti evamādinayappavattaṃ paralokanibbānānaṃ paṭisedhakaṃ vittaṇḍasatthasippaṃ. Khattavijjāsippanti abbheyyamāsurakkhādīnītisatthasippaṃ. Imāni kira dvādasa mahāsippāni nāma. Tenevāha tattha tattha “sippānaṃ agga”nti.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ sabbasippāyatanānaṃ jīvikatthātāya vaṭṭadukkhato anissaraṇabhāvaṃ, sīlādīnaṃyeva pana suparisuddhānaṃ nissaraṇabhāvaṃ, taṃ samaṅginoyeva ca bhikkhubhāvaṃ sabbākārato viditvā tadatthavibhāvanaṃ imaṃ udānaṃ udānesi.

Tattha asippajīvīti catunnaṃ taṇhuppādānaṃ samucchedavikkhambhana paccayāsāya visositattā yaṃkiñci sippaṃ upanissāya jīvikaṃ na kappetīti asippajīvī, etena ājīvapārisuddhisīlaṃ dasseti. Lahūti appakiccatāya sallahukavuttitāya ca lahu abahulasambhāro, etena catupaccayasantosasiddhaṃ subharataṃ dasseti. Atthakāmoti sadevakassa lokassa atthameva kāmetīti atthakāmo, etena sattānaṃ anattaparivajjanassa pakāsitattā pātimokkhasaṃvarasīlaṃ dasseti pāṇātipātādanattaviramaṇaparidīpanato. Yatindriyoti cakkhādīnaṃ channaṃ indriyānaṃ abhijjhādyappavattito saṃyamena yatindriyo, etena indriyasamvarasīlaṃ vuttaṃ. Sabbadhi vippamuttoti evaṃ suparisuddhasīlo catupaccayasantose avatṭhito sappaccayaṃ nāmarūpaṃ pariggahetvā aniccādivasena saṅkhāre sammasanto vipassanaṃ ussukkāpetvā tato paraṃ paṭipāṭiyā pavattitehi catūhi ariyamaggehi saṃyojanānaṃ pahīnattā sabbadhi sabbattha bhavādīsu vippamutto.

Anokasārī amamo nirāsoti tathā sabbadhi vippamuttattā eva okasaṅkhātesu chasupi āyatanesu taṇhābhisaraṇassa abhāvena anokasārī, rūpādīsu katthaci mamaṅkārahāvato amamo, sabbena sabbam anāsīsanato nirāso. Hitvā mānaṃ ekacaro sa bhikkhūti evaṃbhūto ca so arahattamaggappattisamakārameva anavasesaṃ mānaṃ hitvā pajahitvā ime bhikkhū viya gaṇasaṅgaṇikaṃ akatvā pavivekakāmatāya taṇhāsahāyavirahena ca sabbiriyāpathesu ekacaro, so sabbaso bhinnakilesattā paramatthato bhikkhu nāma. Ettha ca “asippajīvī”tiādīnā lokiyaguṇā kathitā, “sabbadhi vippamutto”tiādīnā lokuttaraguṇā kathitā. Tattha asippajīvītiādi “vibhave ṭhitasseva ayaṃ dhammo, na sippaṃ nissāya micchājīvena jīvikaṃ kappentassa, tasmā sippesu sāraggahaṇaṃ vissajjetvā adhisīlādīsuyeva tumhehi sikkhitabba”nti dasseti.

Navamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Lokasuttavaṇṇanā

30. Dasame buddhacakkhunāti ettha āsayānusayañānaṃ indriyaparopariyattañāṇaṃca buddhacakkhu nāma. Yathāha -

“Addasā kho bhagavā buddhacakkhunā lokaṃ volokento satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye”tiādi.

Lokanti tayo lokā - okāsaloko, saṅkhāraloko, sattalokoti. Tattha -

“Yāvatā candimasūriyā pariharanti,
Disā bhanti virocanā;
Tāva saḥassadhā loko,
Ettha te vattatī vaso”ti. -

Ādīsu okāsaloko. “Eko loko - sabbe sattā āhāraṭṭhitikā, dve lokā - nāmañca rūpañca, tayo lokā - tisso vedanā, cattāro lokā - cattāro āhārā, pañca lokā - pañcupādānakkhandhā, cha lokā - cha ajjhattikāni āyatanāni, satta lokā - satta viññāṇaṭṭhitiyo, aṭṭha lokā - aṭṭha lokadhammā, nava lokā - nava sattāvāsā, dasa lokā

- dasāyatanāni, dvādasā lokā - dvādasāyatanāni, aṭṭhārasa lokā - aṭṭhārasa dhātuyo”tiādīsu saṅkhāraloko. “Sassato loko, asassato loko”tiādīsu sattaloko vutto. Idhāpi sattaloko veditabbo.

Tattha lokīyati vicittākārato dissatīti cakkavālasaṅkhāto loko okāsaloko, saṅkhāro lujjati palujjati loko, lokīyati ettha puñṇapāpaṃ tabbipāko cāti sattaloko. Tesu bhagavā mahākaruṇāya anukampamāno saṃsāradukkhato mocetukāmo sattalokaṃ olokesi. Katamassa pana sattāhassa accayena olokesi? Paṭhamassa sattāhassa. Bhagavā hi pallaṅkasattāhassa pariyosāne pacchimayāmāvasāne “yadā have pātubhavanti dhammā...pe... sūriyova obhāsayamantalikkha”nti imaṃ ariyamaggānubhāvadīpakaṃ udānaṃ udānetvā, “ahaṃ tāva evaṃ suduttaraṃ saṃsāramahoghaṃ imāya dhammanāvāya samuttarivā nibbānapāre tṭhito, handa dāni lokampi tāressāmi, kīdiso nu kho loko”ti lokaṃ volokesi. Taṃ sandhāya vuttaṃ - “atha kho bhagavā tassa sattāhassa accayena tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā buddhacakkhunā lokaṃ volokesī”ti.

Tattha volokesīti vividhehi ākārehi passi, hatthatale tṭhapitaāmalakaṃ viya attano ñāṇena paccakkhaṃ akāsi. Anekehi santāpehītiādi volokitākāradassanaṃ. Anekehi santāpehīti anekehi dukkhehi. Dukkhañhi santāpanapīḷanaṭṭhena santāpoti vuccati. Yathāha - “dukkhassa pīḷanaṭṭho saṅkhataṭṭho santāpaṭṭho vipariṇāmaṭṭho”ti. Tañca dukkhadukkhādivasena ceva jātiādivasena ca anekappakāraṃ. Tena vuttaṃ “anekhehi santāpehī”ti. Anekehi dukkhehi santappamāne pīḷiyamāne bādhiyamāne. Pariḷāhehīti paridāhehi. Pariḷayhamāneti indhanaṃ viya agginā samantato ḍayhamāne. Rāgajehīti rāgasambhūtehi. Esa nayo sesesupī. Rāgādayo hi yasmiṃ santāne uppajjanti, taṃ niddahantā viya vibādhenti, tena vuttaṃ - “tayome, bhikkhave, aggī - rāgaggi, dosaggi, mohaggi”ti. Yato te cittaṃ kāyañca kilesentīti kilesāti vuccanti. Ettha ca pariḷayhamāneti etena bhagavā rāgādikilesānaṃ pavattidukkhataṃ, tena ca sattānaṃ abhibhūtaṃ dasseti. Santappamāneti iminā pana tesam kālantaradukkhataṃ, tena nirantaropaddavatañca dasseti.

Bhagavā hi bodhirukkhamaṃle aparājitaṃpallaṅke nisinno paṭhamayāme pubbenivāsaṃ anussarivā majjhimaṃyāme dibbacakkhuṃ visodhetvā pacchimayāme paṭiccasamuppāde ñāṇaṃ otāretvā kilesamūlakaṃ vaṭṭadukkhāṃ abhiññāya saṅkhāre pariggahetvā sammasanto anukkamena vipassanaṃ vaḍḍhetvā ariyamaggādhigamena sayāṃ vigataviddhastakilesa abhisambuddho hutvā paccavekkhaṇānantaraṃ anavasesānaṃ kilesānaṃ pahīnattā attano vaṭṭadukkhassa parikkhīṇabhāvadīpakaṃ sabbabuddhānaṃ avijahitaṃ “anekajātiśaṃsāra”nti udānaṃ udānetvā teneva pallaṅkena sattāhaṃ vimuttisukhapaṭisaṃvedī nisinno sattamāya rattiyā tīsu yāmesu vuttanayena tīṇi udānāni udānetvā tatiyaudānānantaraṃ buddhacakkhunā lokaṃ volokento “sakalamidaṃ sattānaṃ vaṭṭadukkhāṃ kilesamūlakaṃ, kilesā nāmete pavattidukkhā āyatimpi dukkhahetubhūtā, tehi ime sattā santappanti pariḷayhanti cā”ti passi. Tena vuttaṃ “addasā kho bhagavā...pe... mohajehipī”ti.

Etamatthaṃ viditvāti etaṃ lokassa yathāvuttasantāpapariḷāhehi abhibhuyyamānataṃ sabbākārato viditvā. Imaṃ udānanti imaṃ sabbasantāpapariḷāhato parinibbānavibhāvanaṃ mahāudānaṃ udānesi.

Tattha ayam loko santāpajātoti ayam sabbopi loko jarārogamaraṇehi ceva nānāvidhabyasanehi ca kilesapariyuṭṭhānehi ca jātasantāpo, uppannakāyikacetasikadukkhābhībhavoti attho. Phassaparetoti tato eva anekehi dukkhasamphashehi parihato upadduto. Atha vā phassaparetoti sukhādisaṅkhātānaṃ tissannaṃ dukkhatānaṃ paccayabhūtehi chahi phassehi abhībhūto, tato tato dvārato tasmīṃ tasmīṃ ārammaṇe pavattivasena upassaṭṭho. Rogam vadati attatoti phassapaccayā uppajjamānaṃ vedanāsaṅkhātānaṃ rogam dukkhaṃ, khandhapañcakameva vā yathābhūtaṃ ajānanto “aha”nti saññāya diṭṭhigāhavasena “ahaṃ sukhito dukkhito”ti attato vadati. “Attano”tipi paṭhanti. Tassattho - yvāyam loko kenaci dukkhadhammena phuṭṭho abhāvitattatāya adhivāsetuṃ asakkonto “aho dukkhaṃ, īdisaṃ dukkhaṃ mayhaṃ attanopi mā hotū”tiādinā vippalapanto kevalaṃ attano rogam vadati, tassa pana pahānāya na paṭipajjatīti adhippāyo. Atha vā taṃ yathāvuttaṃ dukkhaṃ yathābhūtaṃ ajānanto taṇhāgāhavasena “mama”nti saññāya attato vadati, “mama ida”nti vācamāni nicchāreti.

Yena yena hi maññatīti evamimaṃ rogabhūtaṃ khandhapañcakaṃ attato attano vā vadanto loko yena yena rūpavedanādinā kāraṇabhūtena, yena vā sassatādinā pakārena diṭṭhimānataṇhāmaññanāhi maññati. Tato taṃ hoti aññathāti tato attanā parikkappitākārato taṃ maññanāya vatthubhūtaṃ khandhapañcakaṃ aññathā anattānattaniyameva hoti. Vase vattetuṃ asakkuṇeyyatāya ahaṅkāramamaṅkāratānaṃ na nipphādetīti attho. Atha vā tatoti tasmā maññanāmattabhāvato taṃ khandhapañcakaṃ niccādivasena maññitaṃ aññathā aniccādisabhāvameva hoti. Na hi maññanā bhāvaññathattaṃ vā lakkhaṇaññathattaṃ vā kātuṃ sakkoti.

Aññathābhāvī bhavasattoti asambhave vaḍḍhiyaṃ hitasukhe satto laggo sattaloko maññanāya yathārucci cintiyamānopi viparītappaṭipattiyā tato aññathābhāvī ahitadukkhābhāvī vighātāmyeva pāpuṇāti. Bhavamevābhinandatīti evaṃ santepi taṃ maññanāparikkappaṃ avijjamānaṃ bhavaṃ vaḍḍhiṃ abhinandati eva abhikaṅkhati eva. Atha vā aññathābhāvīti “nicco me attā”tiādinā maññanāya parikkappitākārato sayaṃ aññathābhāvī samāno anicco adhuvoti attho. Bhavasattoti kāmādivhavesu bhavataṇhāya satto laggo gadhito. Bhavamevābhinandatīti aniccādisabhāvaṃ bhavameva niccādivasena parāmasitvā, tattha vā adhimuttisaññaṃ taṇhādiṭṭhābhinandanāhi abhinandati, na tattha nibbindati. Yadabhinandati taṃ bhayanti yaṃ vaḍḍhisāṅkhātānaṃ bhavaṃ kāmādivhavaṃ vā abhinandati, taṃ aniccādivipariṇāmasabhāvattā anekabyasanānubandhattā ca bhava hetubhāvato ativiya bhayānakaṭṭhena bhayaṃ. Yassa bhāyatīti yato jarāmaraṇādito bhāyati, taṃ jarāmaraṇādi dukkhādiṭṭhānabhāvato dukkhadukkhābhāvato ca dukkhaṃ. Atha vā yassa bhāyatīti bhavābhinandanena yassa vibhavassa bhāyati, so ucchedasāṅkhāto vibhavo, tato bhāyanañca dukkhavatthubhāvato jātiādidukkhassa anativattanato ca dukkhaṃ dukkhasabhāvamevāti attho. Atha vā yassa bhāyati taṃ dukkhanti yassa aniccādikassa bhāyati taṃ nissaraṇaṃ ajānanto, taṃ bhayaṃ tassa dukkhaṃ hoti, dukkhaṃ āvahaṭīti attho.

Ettakena vaṭṭaṃ dassetvā idāni vivaṭṭaṃ dassetuṃ, “bhavavippahānāya kho panidaṃ brahmacariyaṃ vussatī”ti āha. Tattha bhavavippahānāyāti kāmādivhavassa pajahanatthāya. Khoti avadhāraṇe, panāti padapūraṇe nipāto. Idanti āsannapaccakkhavacanaṃ. Brahmacariyanti maggabrahmacariyaṃ. Vussatīti pūressati. Idaṃ vuttaṃ hoti - ekanteneva kāmādivhavassa samudayappahānena

anavasesapajahanatthāya idaṃ mayā sataṣaḥassakappādhikāni cattāri
asaṅkhyeyyāni atidukkarāni ācaritvā pāramiyo pūretvā bodhimaṇḍe tiṇṇaṃ māraṇaṃ
matthakaṃ madditvā adhigataṃ sīlādikkhandhattayasaṅgahaṃ
atṭhaṅgikamaggabrahmacariyaṃ cariyati bhāviyatīti.

Evaṃ ariyamaggassa ekaṃseneva niyyānikabhāvaṃ dassetvā idāni aññaṃaggassa
tadabhāvaṃ dassento “ye hi keci”tiādimāha. Tattha yeti aniyamaniddeso. Hīti
nipātamattaṃ. Keci ekacce. Padadvayenāpi tathāvādino diṭṭhigatike aniyamato
pariyādiyati. Samaṇāti pabbajjūpagamanamattena samaṇā, na samitapāpā.
Brāhmaṇāti jātimmattena brāhmaṇā, na bāhitapāpā. Vāsaddo vikappattho. Bhavena
bhavassa vipkamokkhamāhaṃsūti ekacce kāmabhavena rūpabhavena vā
sabbabhavato vimuttiṃ saṃsārasuddhiṃ kathayiṃsu.

Ke panevaṃ vadantīti? Diṭṭhadhammanibbānavādino tesu hi keci “uḷārehi pañcahi
kāmaguṇehi samappito attā diṭṭheva dhamme paramaṃ nibbutiṃ patto hotī”ti
vadanti. Keci “rūpāvacarajjhānesu paṭhamajjhānasamaṅgī...pe... keci
“dutiyaṭiyacatutthajjhānasamaṅgī attā diṭṭheva dhamme paramaṃ nibbutiṃ patto
hotī”ti vadanti. Yathāha -

“Idha, bhikkhave, ekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā evaṃvādī hoti evaṃdiṭṭhi ‘yato
kho bho ayaṃ attā pañcahi kāmaguṇehi samappito’”ti vitthāro.

Te pana yasmā yāvadatthaṃ pītattā suhitāya jalūkāya viya ruhirapipāsā
kāmaḍisukhehi samappitassa tassa attano kāmesanādayo na bhavissanti, tadabhāve
ca bhavassa abhāvoyeva, yasmiṃ yasmiṃca bhava tṭhassa ayaṃ nayo labbhati, tena
tena bhavena sabbabhavato vimutti hotīti vadanti, tasmā “bhavena bhavassa
vipkamokkhamāhaṃsū”ti vuttā. Yesaṃca “ettakaṃ nāma kālaṃ saṃsaritvā bālā ca
paṇḍitā ca pariyosānabhava tṭhāvā saṃsārato vimuccantī”ti laddhi, tepi bhavena
bhavassa vipkamokkhaṃ vadanti nāma. Vuttañhetam -

“Cullāsīti mahākappino sataṣaḥassāni yāni bāle ca paṇḍite ca sandhāvitvā saṃsaritvā
dukkhassantaṃ karissantī”ti.

Atha vā bhavenāti bhavadiṭṭhiyā. Bhavati sassataṃ tiṭṭhatīti pavattanato sassatadiṭṭhi
bhavadiṭṭhīti vuccati, bhavadiṭṭhi evettha uttarapadalopena bhavataṇhātīdīsū viya
bhavoti vutto. Bhavadiṭṭhivasena ca ekacce bhavavisesaṃyeva kilesānaṃ
vūpasantavuttiyā āyuno ca dīghāvasatāya niccādisabhāvaṃ bhavavimokkhaṃ
maññanti, seyyathāpi bako brahmā “idaṃ niccaṃ, idaṃ dhuvaṃ, idaṃ sassataṃ,
idaṃ avipariṇāmadhamma”nti avoca. Tesamevaṃ viparītagāhīnaṃ anissaraṇe
nissaraṇadiṭṭhīnaṃ kuto bhavavimokkho. Tenāha bhagavā - “sabbe te ‘avippamuttā
bhavasmā’ti vadāmī”ti.

Vibhavenāti ucchedena. Bhavassa nissaraṇamāhaṃsūti sabbabhavato niggamaṇaṃ
nikkhantiṃ saṃsārasuddhiṃ vadiṃsu. Te hi “bhavena bhavassa vipkamokkho”ti
vadantānaṃ vādaṃ ananujānantā bhavūpacchedena nissaraṇaṃ paṭijāniṃsu.
Vibhavenāti vā ucchedadiṭṭhiyā. Vibhavati vinassati ucchijjati attā ca loko cāti
pavattanato ucchedadiṭṭhi vuttanayena “vibhavo”ti vuccati. Ucchedadiṭṭhivasena hi
sattā adhimuccitvā tattha tattha uppannā ucchijjanti, sā eva saṃsārasuddhīti
ucchedavādino. Vuttañhetam -

“Yato kho bho ayaṃ attā rūpī cātumahābhūtika...pe... nevasaññānāsaññāyatanaṃ
upasaṃpajja viharati, ettāvatā kho bho ayaṃ attā sammā samucchinno hotī”ti.

Tathā -

“Natthi, mahārāja, dinnam, natthi yittham natthi hutam...pe...bāle ca paṇḍite ca kāyassa bheda ucchijjanti vinassanti na honti param maraṇā”ti ca.

Tesampi evam viparītagāhīnam kuto bhavanissaraṇam. Tenāha bhagavā - “sabbe te ‘anissaṭṭhā bhavasmā’ti vadāmī”ti. Na hi ariyamaggabhāvanāya anavasesakilesam asamugghātetvā kadāci bhavato nissaraṇavimutti sambhavati. Tathā hi tesam samaṇabrāhmaṇānam yathābhūtābodbhābhāvato “atthi natthī”ti antadvayanipatitānam taṇhādiṭṭhivasena samparitasitavipphanditamattam, yato te diṭṭhigatikā pavattihetūsupi sammūlha sakkāyabhūmiyam sunikhāte viparītadassanathambhe taṇhābandhanena baddhā gaddūlabandhanā viya sā na vijahanti bandhanaṭṭhānam, kuto nesam vimokkho?

Ye pana catusaccavibhāvanena pavattiādīsu asammohato tam antadvayam anupagamma majjhimaṃ paṭipadam samāruḷhā, tesameva bhavavippamokkho nissaraṇaṇcāti dassento satthā “upadhiṃ hī”tiādimāha. Tattha upadhinti khandhādiupadhiṃ. Hīti nipātamattam. Paṭiccāti nissāya, paccayaṃ katvā. Dukkhamti jātīādi dukkham. Kiṃ vuttam hoti? Yatthime diṭṭhigatikā vimokkhasaññino, tattha khandhakilesābhisaṅkhārūpadhayo adhigatā, kuto tattha dukkhanissaraṇam? Yatra hi kilesā, tatrābhisaṅkhārasambhavato bhavapabandhassa avicchedoyevāti vaṭṭadukkhassa anivatti. Tena vuttam - “upadhiñhi paṭicca dukkhamidaṃ sambhotī”ti.

Idāni yaṃ paramatthato dukkhassa nissaraṇam, tam dassetuṃ, “sabbupādānakkhayā natthi dukkhassa sambhavo”ti vuttam. Tattha sabbupādānakkhayāti kāmupādānam diṭṭhupādānam sīlabbatupādānam attavādupādānanti sabbesaṃ imesaṃ catunnampi upādānānam ariyamaggādhigamena anavasesappahānato. Tattha diṭṭhupādānam sīlabbatupādānam attavādupādānanti imāni tīṇi upādānāni sotāpattimaggena khīyanti, anuppattidhammataṃ āpajjanti. Kāmupādānam apāyagamanīyam paṭhamena, kāmarāgabhūtam bahalam dutiyena, sukhumam tatiyena, rūparāgārūparāgappahānam catutthenāti catūhipi maggehi khīyati, anuppattidhammataṃ āpajjati veditabbaṃ. Natthi dukkhassa sambhavoti evam sabbaso upādānakkhayā tadekaṭṭhatāya sabbassapi kilesagaṇassa anuppādanato appamattakassapi vaṭṭadukkhassa sambhavo pātubhāvo natthi.

Evam bhagavā hetunā saddhiṃ pavattiṃ nivattiñca dassetvā “imaṃ nayaṃ ajānanto ayaṃ sattaloko vaṭṭatopi sīsam na ukkhipatī”ti dassento “lokamimaṃ passā”tiādimāha. Tattha lokamimaṃ passāti attano buddhacakkhunā paccakkhato visayabhāvassa upagatatā “lokamimaṃ passā”ti bhagavā dāsanakiriyāya niyojento attānamevālapati. Puthūti bahū, visuṃ visuṃ vā. Avijjāya paretāti “dukkhe aññāna”ntiādinā nayena vuttāya catusaccapaṭicchādikāya avijjāya abhibhūtā. Bhūtāti kammakilesehi jātā nibbattā. Bhūtaratāti bhūtesu mātāpituputtadārādisaññāya aññasattesu taṇhāya ratā, bhūte vā khandhapañcake aniccāsuhadukkhānattasabhāve taṃsabhāvānavabodhato itthipurisādiparikappavasena niccādivasena attattaniyagāhavasena ca abhiraṭā. Bhavā aparimuttāti yathāvuttena taṇhādiṭṭhigāhena bhavato saṃsārato na parimuttā.

Ettha ca “lokamima”nti paṭhamam tāva sakalampi sattanikāyam sāmāññato ekattam upanento ekavacanena anodhiso gahaṇam dīpetvā “svāyam loko bhavayonigatiṭṭhisattāvāsādivasena ceva tatthāpi taṃtaṃsattanikāyādivasena ca anekabhedabhinno paccekam mayā volokito”ti attano buddhacakkhuññānubhāvam pakāsento satthā puna vacanabhedam katvā bahuvacanena odhiso gahaṇam dīpeti “puthū avijjāya paretā bhūtā”tiādinā. Evañca katvā “lokamima”nti upayogavacanam katvā “avijjāya paretā”tiādinā paccattabahuvacananiddesopi aviruddho hoti bhinnavākyattā. Keci pana ekavākyatādhippāyena “avijjāya paretam bhūtam bhūtaratam bhavā aparimutta”nti paṭhanti, vibhattibhedavaseneva pana purāṇapātho.

Idāni yena upāyena bhavavippamokkho hoti, tam sabbam titthiyānam avisayabhūtam buddhagocaram vipassanāvīthim dassento “ye hi keci”tiādimāha. Tattha ye hi keci bhavāti kāmabhavādi saññābhavādi ekavokārabhavādivibhāgena nānābhedabhinna sātavanto vā asātavanto vā dīghāyukā vā ittarakkhaṇā vā ye hi keci bhavā. Sabbadhīti uddham adho tiriyaṇti ādivibhāgena sabbattha. Sabbatthatāyāti saggāpāyamanussādivibhāgena. Sabbe tetiādīsu sabbepi te bhavā rūpavedanādidhammā hutvā abhāvaṭṭhena aniccā, udayabbayapaṭipīṭittā dukkhā, jarāya maraṇena cāti dvidhā vipariṇāmetabbatāya vipariṇāmadhammā. Itisaddo ādiattho pakārattho vā, tena anattalakkhaṇampi saṅgahetvā avasavattanaṭṭhena anattā, vipariṇāmadhammatāya vā avasavattanaṭṭhena anattāti vuttā.

Evaṃ lakkhaṇattayapaṭivijjhanākārena etaṃ bhavaśaṅkhātam khandhapañcakam yathābhūtam aviparītam sammappaññāya sammā ñāyena vipassanāsahitāya maggapaññāya passato pariññābhisamayādivasena paṭivijjhato “bhavo nicco”ti ādinayappavattā bhavesu taṇhā pahīyati, aggamaggappattisamakālemeva anavasesam nirujjhati, ucchedadiṭṭhiyā sabbaso pahīnattā vibhavam vicchedam nābhinandati na pattheti. Evaṃbhūtassa tassa yā kāmataṇhādivasena aṭṭhasatabhedā avatthādivibhāgena anantabhedā ca, tāsam sabbaso sabbappakārena taṇhānam khayā pahānā, tadekaṭṭhatāya sabbassapi saṃkilesapakkhassa asesam nissesam virāgena ariyamaggena yo anuppādanīrodho, tam nibbānanti.

Evaṃ taṇhāya pahānamukhena saupādisesanibbānam dassetvā idāni anupādisesanibbānam dassento “tassa nibbutassā”tiādimāha. Tassattho - yo so sabbaso taṇhānam khayā kilesaparinibbānena nibbuto vuttanayena bhinnakilesa khīṇāsavabhikkhu, tassa nibbutassa bhikkhuno anupādā upādānābhāvato kilesābhisāṅkhāramārānam vā aggahaṇato punabbhavo na hoti, āyatim paṭisandhivasena upapattibhavo natthi. Evaṃbhūtena ca tena abhibhūto māro, ariyamaggakkhaṇe kilesamāro abhisāṅkhāramāro devaputtamāro ca carimakacittakkhaṇe khandhamāro maccumāro cāti pañcavidho māro abhibhūto parājito, puna sīsam ukkhipitum appadānena nibbisevano kato, yato tena vijito saṅgāmo mārehi tattha tattha pavattito. Evaṃ vijitasāṅgāmo pana iṭṭhādīsu sabbesu vikārābhāvena tādilakkhaṇappattiyā tādī arahā sabbabhavāni yathāvuttabhede sabbepi bhava upaccagā samatikkanto, na yattha katthaci saṅkham upeti, aññadatthu anupādāno viya jātavedo parinibbānato uddham apaññattikova hotīti. Iti bhagavā imaṃ mahāudānam anupādisesāya nibbānadhātuyā kūṭam gahetvā niṭṭhapesi.

Dasamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhitā ca nandavaggavaṇṇanā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 03. Σχόλια για τους εμπνευσμένους λόγους. 3. Το κεφάλαιο για τον Νάντα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org